

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

Кафедра теорії і методики дошкільної освіти

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ В ДІТЕЙ 6-ГО РОКУ ЖИТТЯ
ЗАСОБОМ ДЕКОРАТИВНОГО МАЛЮВАННЯ

Виконала: Зверьок Х.М.
магістрантка спеціальності
012 Дошкільна освіта
ОПП Дошкільна освіта

Науковий керівник:
к. п. н., доцент Корякіна І.В.

Завідувач кафедри
_____ Дмитренко А.П.
Дата захисту: «__» ____ 2023 р.
Оцінка _____
Підписи членів ЕК:

Глухів – 2023 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні аспекти проблеми виховання патріотизму дітей старшого дошкільного віку засобом декоративного малювання.....	7
1.1. Дослідження проблеми виховання патріотизму у дітей старшого дошкільного віку в теорії та практиці дошкільної освіти.....	7
1.2. Зміст патріотичного виховання в старшому дошкільному віці.....	12
1.3. Декоративне малювання як засіб виховання патріотизму старших дошкільників.....	38
Висновки до першого розділу.....	56
РОЗДІЛ 2. Експериментальне дослідження проблеми виховання патріотизму в старших дошкільників засобом декоративного малювання.....	58
2.1. Визначення рівня вихованості патріотизму в дітей старшого дошкільного віку.....	58
2.2. Система роботи з виховання патріотизму в старших дошкільників засобом декоративного малювання.....	61
ВИСНОВКИ.....	81
ЛІТЕРАТУРА.....	84
ДОДАТКИ.....	90

ВСТУП

Проблема патріотичного виховання сьогодні знаходиться у центрі уваги суспільства, оскільки військові події в Україні значною мірою є одним з результатів неухважності до національно-патріотичного виховання у нашій державі. Патріотичне виховання дітей та молоді – це комплексна системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади, освітніх закладів, громадських організацій, сім'ї та інших соціальних інститутів щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави. Найважливішим пріоритетом національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації.

Патріотичне виховання дошкільників – це не тільки виховання любові до рідного дому, сім'ї, закладу дошкільної освіти, міста, рідної природи, культурних надбань свого народу, своєї нації, толерантного ставлення до представників інших національностей, а й виховання шанобливого ставлення до працівника і результатів його праці, рідної землі, захисників Батьківщини, державної символіки, традицій держави і загальнонародним святам.

В період дошкільного дитинства відбувається формування духовної основи дитини, емоцій, почуттів, мислення, процесів соціальної адаптації в суспільстві, починається процес усвідомлення себе в навколишньому світі. Саме цей відрізок життя людини є найбільш сприятливим для емоційно-психологічного впливу на дитину, так як його образи дуже яскраві і потужні, і тому вони залишаються в пам'яті надовго, а іноді і на все життя, що дуже важливо у вихованні патріотизму.

Процес формування патріотичних почуттів залежить від дієвої державницької позиції кожного громадянина. Тому ключовим завданням суспільства завжди буде виховання поколінь гуманістів і патріотів, для яких першочерговим ідеалом є єдність особистих та національно-державних інтересів.

Проблема національно-патріотичного виховання представлена в низці психолого-педагогічних досліджень. Зокрема вона висвітлюється в працях класиків педагогічної думки Г. Ващенка, Б. Грінченка, В. Сухомлинського, К. Ушинського, а також сучасних наукових дослідженнях І. Беха, Л. Божович, О. Денисюк, П. Ігнатенка О. Каплуновської, О. Кононко, Н. Косаревої, М. Машовець, В. Поплужного, К. Чорної, К. Шевчука та ін.

В наукових дослідженнях розглядаються різноманітні засоби: історія України (О. Денисюк, І. Улюкаєва), народознавство (А. Богуш, Н. Лисенко, І. Мар'єнка), гра, переважно народна (Л. Артемова, О. Богініч, Н. Лисенко), заняття фізичною культурою (Н. Левінець, Н. Пангелова, Є. Яхно), мистецтво (Н. Майборода, В. Яковлева) та умови формування патріотизму у дошкільників, зокрема, міжетнічна родина (В. Лаппо, М. Машовець).

Передбачені державним стандартом принципи національної спрямованості освіти, які окреслені Базовим компонентом дошкільної освіти в Україні, реалізується з допомогою використання різноманітних засобів, зокрема засобами декоративного малювання [4].

Одним з найважливіших складників духовної культури людства виступає художня культура, яка разом з пізнавальною, релігійною, моральною, економічною, політичною культурою покликана формувати внутрішній світ людини, сприяти розвитку людини як творця культурних цінностей.

Важливим засобом національно-патріотичного виховання є художня культура. Вона представляє собою певний вид людської діяльності, специфічний спосіб реалізації творчого потенціалу особистості. Проте, робіт, що чітко описують використання засобів культури для патріотичного

виховання дошкільників в закладі дошкільної освіти недостатньо, тому тема наукового дослідження є актуальною. **Тема магістерської роботи «Виховання патріотизму в дітей 6-го року життя засобом декоративного малювання».**

З огляду на тему **мета:** теоретично обґрунтувати і дослідити вплив декоративного малювання на виховання патріотизму старших дошкільників.

Об'єкт дослідження – процес патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження – система роботи з виховання патріотизму у дітей старшого дошкільного віку засобом декоративного малювання.

Гіпотеза дослідження полягає в припущенні, що виховання патріотизму в дітей старшого дошкільного віку буде ефективним, якщо в освітній процес закладу дошкільної освіти буде впроваджено систему роботи з декоративного малювання.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати психолого-педагогічну літературу з проблематики дослідження.
2. Обґрунтувати вплив декоративного малювання на виховання патріотизму в старших дошкільників.
3. Виявити рівні вихованості патріотизму у дітей старшого дошкільного віку.
4. Описати систему роботи з виховання патріотизму в дітей старшого дошкільного віку з використанням декоративного малювання.

Практичне значення полягає у розробці системи роботи (занять та інших форм роботи) і методичних рекомендацій щодо роботи з дітьми старшого дошкільного віку для виховання патріотизму засобом декоративного малювання. Результати дослідження можуть бути використані в освітньому процесі закладів дошкільної освіти, у розробці спецкурсів для студентів вищих навчальних закладів.

Методи дослідження: *теоретичні:* вивчення й аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження; *емпіричні:* методики діагностики вихованості патріотизму засобом декоративного малювання, педагогічний експеримент; якісна і кількісна обробка емпіричних даних.

Вивчення педагогічної та психологічної літератури; загальнонаукові методи теоретичного дослідження (аналіз джерел, порівняння, класифікація, узагальнення); експериментальні методи – розробка та проведення педагогічного експерименту; емпіричні методи (спостереження, бесіда, тестування) методи збору інформації, обробки і презентації результатів роботи.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків і списку використаних джерел та додатків.

Загальний обсяг роботи становить 120 сторінок.

У списку використаних джерел 66 найменувань.

РОЗДІЛ 1. Теоретичні аспекти проблеми виховання патріотизму в дітей старшого дошкільного віку засобом декоративного малювання

1.1. Дослідження проблеми виховання патріотизму в дітей старшого дошкільного віку в теорії та практиці дошкільної освіти

Надзвичайно складне і важливе завдання – це виховання любові до Батьківщини, особливо коли це стосується дітей дошкільного віку. Проте складність викликана саме спробами переносити на дітей «дорослі» показники проявів любові до Батьківщини. Дошкільне дитинство як період становлення особистості має свої потенційні можливості для формування вищих моральних почуттів, до яких і відносяться патріотичні почуття.

Патріотичні почуття за своєю природою різнобічні, вони об'єднують усі сторони особистості: розумову, моральну, трудову, естетичну, а також фізичний розвиток і забезпечують вплив на кожну сторону для отримання позитивного результату. На нашу думку патріотичне виховання юного покоління варто розпочати з найдоступнішого, зрозумілішого для дітей – з гри, з народної гри, бо гра і діти – єдине ціле. Для дітей гра дуже потрібна, щоб оволодіти правилами дорослого життя, віднайти сили «стати собою», засобом гри формувати патріотичний складник світогляду дошкільника.

Походження слова «патріотизм» має іноземну основу. У латинській мові слово «patria» першопочатково означає походження по батькові, від pater – «батько», далі – «покоління», «рід», «плем'я», «родина», а в цілому перекладається як вітчизна, батьківщина. Сміслове навантаження слова «patriots» у грецькій мові – співвітчизник, земляк. Як бачимо, у цих двох різних древніх мовах поняття патріотизму тотожне, що підтверджує і настільки ж давнє виникнення цього терміна. Згодом він поширився у багатьох інших мовах світу [55].

Сутність поняття «патріотизм» історично формувалося спочатку на основі родинно-племінних відношень як спектр почуттів відданості своїй

родині, роду, племені і як любов до рідної землі і батьківщини. З розвитком суспільних відносин та у зв'язку зі зміною історичних формацій, перебігу різних подій, пов'язаних з цими змінами, значення патріотизму поступово розширилось і набуло сенсу в духовно-особистісному і соціальному аспектах, тобто стало згустком вираження національної ідеї, світогляду і прояву національної свідомості. Ці та інші категорії патріотизму розглядає галузь філософії [36].

Відомий вітчизняний педагог В. Сухомлинський визначав патріотичне виховання як «сферу духовного життя, яка проникає в усе, що пізнає, робить, до чого прагне, що любить і ненавидить людина, яка формується» [60].

Новоутворення, що виникають у старшому дошкільному віці як зауважують І. Бех, М. Боришевський, Д. Ельконін, І. Кон засвідчують про можливість і важливість цілеспрямованої роботи з патріотичного виховання дітей. Патріотизм в психологічних дослідженнях аналізується як синтетичне поєднання когнітивного, емоційного і діяльнісного складників. Так когнітивний складник визначає уявлення дітей про країну, її історію, звичаї, символи тощо. Цей складник реалізує зміст роботи з формування патріотичних почуттів у дошкільників. Безумовно знання є основою для пізнання дошкільником сучасного життя, формування свого ставлення до оточуючого світу, соціуму, Батьківщини. Ключовим у формуванні патріотизму дошкільника є емоційно-ціннісний складник. Він включає систему гуманістичних, моральних цінностей, стійкі оцінювальні ставлення і судження. І нарешті діяльнісний складник містить уміння і навички, що віддзеркалюються в поведінці, а також передбачає усвідомлене виконання дій, пов'язаних з державними та народними символами [30].

На основі аналізу низки психологічних праць, в яких висвітлюється проблема формування патріотизму, можна виокремити психологічні механізми формування патріотичних почуттів у дітей дошкільного віку.

1. Приклад дорослих, що є зразком для наслідування. Визначну роль відіграє значущий або близький дорослий, оскільки діти значно раніше відчують деяке емоційно-позитивне ставлення, ніж усвідомлено починають оволодівати знаннями (О. Каплуновська). Реальні патріотичні почуття здатний сформувати компетентний патріот – педагоги, батьки, старші члени родини, які разом з дітьми щиросердо радітимуть перемогам національних учених, спортсменів; на своєму прикладі демонструватимуть любов до українського, намагання зробити нашу країну кращою («розмовляємо державною мовою», «допомагаємо нашій армії», «купуємо українське» тощо). Звичайно патріотичні почуття не виникають самотійно – це наслідок довготривалого виховного впливу на дошкільника, починаючи з раннього віку [26].

2. Включення емоцій. Емоційний складник в структурі патріотизму є ключовим на даному віковому етапі, адже впродовж дошкільного дитинства емоції є біологічними формами регуляції поведінки й формування розумової сфери [33].

3. Вчинок. Усвідомлення себе елементом нації імовірно тільки в ході діяльності, під час якої дошкільник відчуває сплеск позитивних емоцій. Результативні прояви патріотизму дитини повинні обов'язково зміцнюватися позитивною оцінкою дорослого. Так як моральний досвід дошкільників обмежений рамками тієї практичної діяльності, у яку вони включаються (гра, спілкування з дітьми і дорослими, праця), то саме це є особливістю прояву патріотичних почуттів дітей.

Крім цього низкою психологічних досліджень аргументовано, що основою патріотичної поведінки у дошкільників є чіткий механізм дії, формування систем умовних рефлексів. Л. Калуська разом з розширенням та поглибленням уявлень, переживань фокусує увагу на закономірності вправляння дітей у посильних для них моральних вчинках і поведінці [25].

Процес виховання національної свідомості та самосвідомості спрямований на виховання любові до рідної землі, до свого народу, бажання

до праці в ім'я України, опанування національних цінностей (мови, території, культури), формуванню патріотизму, що сприяє утвердженню національної гідності, залучення дітей до практичних справ розбудови державності, відчуття своєї причетності до розбудови національної державності, формування почуття гідності й гордості за свою Батьківщину.

Велике значення у вихованні почуття національної гідності має звернення до культурних надбань минулого, сердечне висвітлення історії культури та освіти народу, відкриття невідомих сторінок нашої спадщини тощо [24, 38].

Сучасний погляд на розуміння патріотизму викликане соціальним замовленням української держави в галузі освіти й виховання, яка схарактеризована у Державній національній програмі «Освіта» (Україна ХХІ століття), «Концепції виховання дітей та молоді в національній системі освіти» й «Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності». Наприклад, щодо останнього, нормативно-правового документу, то в ньому патріотизм тлумачиться як любов до свого народу, до України. Також зазначається, що «важливою якістю українського патріотизму повинна бути турбота про благо народу, сприяння становленню і утвердженню України як правової демократичної соціальної держави, готовності відстояти незалежність Батьківщини» [29].

Л. Шик вказує на те, що «патріотизм – це почуття приязні, відданості, відповідальності до своєї Батьківщини», науковець наголошує, що дитину ще в дошкільному віці необхідно навчити бути приязною (до чого-небудь, бути відповідальною в її малих справах, вчинках) [65].

Загалом у педагогіці поняття «патріотизм» визначається як моральний і суспільний принцип, що обумовлює ставлення людини до своєї країни, що демонструється в її вчинках і називаються любов'ю до Батьківщини, а саме: піклуванням про інтереси країни та готовність заради них до самопожертви; прив'язаністю до найближчого оточення; шаную культурних, соціальних,

економічних досягнень своєї держави; співчуттям до страждань народу; повагою до історичного минулого [64].

Вчені І. Бех та К. Чорна, важливу увагу в формуванні патріотичних почуттів надають саме емоційно-чуттєвій сфері, оскільки людські емоції і почуття найяскравіше демонструють душевні прагнення і запити людини, її ставлення до дійсності. На їх думку, патріотизм – це суттєва частина суспільної свідомості, яка проявляється в колективних настроях, почуттях, ціннісному ставленні до свого народу, його способу життя, національних здобутків і достоїнств, культури, традицій, героїчного історичного минулого і сьогоденної розбудови держави як єдиної нації, до безмежних просторів Батьківщини, її природних багатств. Отже, саме дошкільний вік сприятливіший для формування патріотизму, оскільки дошкільники сприймають світ опираючись на особисті емоції, і виховання патріотизму у дитячому колективі сприятиме цілісному ставленню до народу та його історичних здобутків.

У психологічних дослідженнях, патріотизм розглядається як синтетична єдність когнітивного, емоційного і діяльнісного компонентів (їх же можна визначати як і критерії) [10, 22].

Надважливий аспект у роботі з виховання патріотизму – орієнтування дітей на цінність творення, творчої праці та праці взагалі. Людина приходить у світ, який до неї створили інші люди, і приймає його як даність, лише згодом починаючи усвідомлювати: ніщо не виникає без докладання зусиль. Сьогодні, на жаль, період пасивного споживання плодів чужої праці розтягується у багатьох до закінчення школи, а то й на довше. Тому й спостерігаємо повсякчас прояви знецінення праці, недбалого ставлення не лише до власних речей, а й до суспільних: бездумно, заради розваги руйнуються паркові лави, обладнання дитячих майданчиків, сидіння у транспорті, меблі в навчальних закладах тощо.

Щоб змінити ситуацію на краще – змалку залучати дітей до суспільно корисної трудової діяльності. На щастя, така робота нині набуває

поширення. Так, піклуючись про довкілля, діти проявляють свої патріотичні почуття, усвідомлюють істинну суть патріотизму. Сміття, викинуте у смітник, а не на дорогу, набагато патріотичніше за словесні завіряння в любові до Батьківщини на мітингах.

Ознайомлюючи дошкільнят із професіями батьків, слід наголошувати, що їхня праця важлива не лише для добробуту родини, а й для кожної людини, всієї країни: сумлінно працюючи, сплачуючи податки, вони сприяють розквіту держави. А в багатій, розвиненій державі добре жити кожному громадянину [7].

Особливістю прояву патріотизму в дошкільників є й те, що моральний досвід обмежений рамками тієї практичної діяльності, у яку вони включаються. Таким чином гра для дошкільників є максимально сприятливою формою виховання патріотизму. Окрім того, варто також використовувати посильну працю, спілкування з дорослими, що мають відношення до охорони миру та спокою в державі, тощо. Проте у своєму дослідженні ми зацентруємо увагу на іграх. Але без чіткого визначення педагогічних умов використання гри у процесі формування патріотизму матиме сумнівну ефективність.

1.2. Зміст патріотичного виховання в старшому дошкільному віці

Почуття любові до Батьківщини відбувається під впливом виховання. У віці від трьох до семи років накопичуються враження, знання, які в подальшому є основою виховання патріотичних почуттів. Враження здобуті в дитинстві є основою для прив'язаності до свого народу, до Батьківщини, вони викарбовуються на все життя і допомагають досягнути складні явища суспільного життя.

К. Ушинський доводив, що виховування у дітей патріотичних почуттів необхідно починати з дошкільного віку, оскільки період дошкільного

дитинства за своїми психологічними характеристиками є найбільш оптимальним для виховання патріотизму, так як дитина-дошкільник довіряє дорослому, їй притаманне копіювання, сугестивність, емоційна чуйність, щирість почуттів [62]. Знання, враження, пережиті в дитинстві залишаються з людиною на все життя.

Патріотичні почуття дітей дошкільного віку мають в своїй основі інтереси дітей до найближчого оточення (сім'ї, батьківського дому, рідного міста, села), яке вони бачать щодня, вважають своїм, рідним, нерозривно пов'язаним з ними. Важливого значення для виховання патріотичних почуттів у дошкільників набуває приклад дорослих, оскільки вони досить рано переймають певне позитивно-емоційне ставлення, ніж починають засвоювати знання. Чим більше збагачується такими цінностями досвід дитини, тим значнішим є авторитет дорослого, які, на думку дитини, відповідають моральним критеріям.

Значення дошкільного віку в житті людини важко переоцінити. В цей період стрімко розвивається фізичне і психічне здоров'я дитини, важливу роль відіграє початкове становлення до якостей і властивостей, що формують її особистість.

І. Бех проаналізував принципи і напрями дошкільного виховання і дійшов висновку про необхідність дотримання принципу національної спрямованості, який передбачає формування в дітей самосвідомості, виховання любові до рідної землі, свого народу, шанобливого ставлення до його культури [5]. Все починається з дитинства. Даний період часто називають «золотою», щасливою порою в житті людини. Але це також найвідповідальніша пора, з нею пов'язано багато проблем – як самих дітей, так і дорослих, які займаються їх вихованням. Перед педагогом постає проблема дати дітям знання про оточуючий світ, дати можливість дітям сформувати власне бачення світу, особисту «картину світу». Почуття любові до Батьківщини формується від перших ніжних слів матері, прекрасної колискової, краси природи рідного краю, навколишнього середовища.

Патріотизм, як і всі інші громадянські почуття, зароджується в пізнанні. Поглиблювати знання дошкільників про Вітчизну, культуру народу, традиції, народну творчість, необхідно нерозривно з вихованням патріотичних почуттів, закріплювати їх у практичній емоційно-позитивній діяльності. Емоції відіграють важливий фактор у патріотичному розвитку дітей. Емоції формуються генетично рано і мають великий вплив на життєвий розвиток особистості. Діти здобувають знання з навколишнього світу: про добро і зло, прекрасне й огидне. Тому необхідно, щоб вони спостерігали в навколишньому світі більше добра і краси.

Це дає змогу визначити мету, завдання, зміст та засоби патріотичного виховання дітей дошкільного віку. Основні завдання патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку:

- виховати любов до рідного краю (приналежність до рідного дому сім'ї, дитячого садка, міста);
- формувати морально-духовні взаємини;
- формувати любов до культурної спадщини рідного народу;
- виховувати любов, повагу до своїх національних особливостей;
- виховати почуття власної гідності як представників свого народу;
- формувати толерантне ставлення до представників інших національностей, до ровесників, батьків, сусідів, інших людей [14]

Системне створення патріотичного виховання в закладі дошкільної освіти досягається за допомогою виконання таких завдань, а саме – освітніх:

- ознайомлення дітей з національними цінностями українського народу;
- навчання та виховання бажань дітей спілкуватися українською мовою. Ознайомлення дітей з тим що українська мова – одна з найдавніших мов світу. Навчити відчувати красу, мелодійність української мови, пишатися нею;
- ознайомлення дітей з державними та народними символами;
- формування у дітей знань про сім'ю, рід, родину;

- ознайомлення дітей із природним оточенням, з природоохоронною діяльністю в Україні;
- формування у дітей естетично-емоційного ставлення до навколишнього світу;
- ознайомлення дітей із найяскравішими зразками національного народно-прикладного мистецтва;
- вчити розумінню і поваги до традицій, звичаїв, свят та обрядів українського народу;
- формування у дітей позитивних емоцій: радості, відчуття прекрасного під час ознайомлення з народними традиціями, звичаями та оберегами українського народу;
- формування пізнавально-емоційної активності дітей;
- дати знання про моральні категорії: добро, справедливість, чесність, правдивість, працьовитість та ін.

Виховних:

- почуття гордості за свій рідний край, свою культуру;
- почуття любові й поваги до своїх рідних, свого родоводу;
- інтерес і повагу до народних традицій, звичаїв та обрядів;
- цікавість до народної творчості;
- естетичний смак, любов до народно-прикладного мистецтва;
- гуманне, шанобливе ставлення до культури, вірувань, традицій та звичаїв народів, які населяють Україну, високу культуру міжнаціонального спілкування;
- позитивне ставлення до своєї національної культури.

Розвивальних:

- мовлення, увагу, мислення, пам'ять;
- самостійність та ініціативу, творчі здібності;
- спостережливість, уважність.

Соціалізаційних:

- розвивати самосвідомість, самооцінку;

- створювати умови для реалізації пізнавальної й соціальної активності дітей;

- формувати почуття належності до певної нації, яке виявляється в етнічному самовизначенні (віднесенні себе до певної етнічної групи) [13].

Головне завдання патріотичного виховання передбачає формування патріотизму, а на сучасному етапі становлення української державності. Дана проблема відіграє важливу роль, про що свідчать державні документи: «Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української держави», Указ президента «Про заходи щодо розвитку духовності, захисту моралі та формування здорового способу життя громадян» від 27 квітня 1999 року, «Базовий компонент дошкільної освіти» від 2021 року, «Концепція патріотичного виховання учнівської молоді», тощо.

Головною метою патріотичного виховання виступає набуття підростаючим поколінням соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури міжнаціональних взаємин, формування у молоді, незалежно від національної приналежності, рис, які є пріоритетними для громадянина України, розвиненої духовності, моральної, художньо-естетичної, правової, трудової, екологічної культури.

Головною функцією виховання патріотичних почуттів виступає позитивне ставлення до свого народу, Батьківщини, що суб'єктом патріотизму виступає людина як суспільна істота, а об'єктом – народ, Батьківщина.

На сьогодні в структурі патріотизму виділяють три блоки:

1) когнітивний – потребує набуття системи знань, як внутрішньо прийнятих особистістю, стійких оціночних ставлень і суджень;

2) емоційно-вольовий – відтворює оптимізм, любов до України, до історичного і самобутнього образу свого народу, наявність вольових якостей щоб реалізувати патріотичні переконання, готовність відстоювати незалежність України;

3) діяльно-практичний – уміння і навички до творчо-громадської діяльності і поведінки, необхідність виконувати обов’язки та дотримуватися норм Закону, турбуватися про благо народу, усвідомлювати самореалізацію і самовдосконалення своїх патріотичних рис [3].

Сучасні педагоги виокремили такі підходи до патріотичного виховання:

- повернутися до морального начала у будь-якому вихованні;
- використовувати народознавчий матеріал у формуванні національної та інтернаціональної свідомості;
- індивідуалізація впливу на почуття дітей.

Патріотизм, як психічний процес має кілька етапів (за М. Добролюбовим) [15].

Таблиця 1.2.1

Етапи патріотизму

№ п/п	Назва етапу	Зміст
1.	Інстинктивний патріотизм	Виражається у словах: «Люблю Батьківщину, а за що – я не знаю». Людина недостатньо усвідомлює саме поняття. Інстинкт є опорою на виховання патріотизму і є дуже важливою, оскільки є базою для розвитку в дітей усвідомленого патріотизму.
2.	Потреба любові до рідних та близьких людей	Дитина відчуває на собі турботу рідних, в неї виникає почуттям вдячності, яке в майбутньому повинно відобразитись на інших людях. Тому любов до близьких людина переносить на пов’язані з ними предмети властиві близьким людям.
3.	Прихильність до рідної природи	Проявляється через любов та повагу до рідної природи в усіх її проявах. Формування відбувається на основі ігрової діяльності в природному довіллі, з

		природними об'єктами.
4.	Прихильність до духовних здобутків народу	Даний етап передбачає результат збагачення патріотичних почуттів історичними та громадянськими поняттями, які вивчає дитина, відбувається трансформація інстинктивного патріотизму у свідомий.
5.	Об'єктивна оцінка рідного	Заохочення до загальних, народних або державних рис потребує об'єктивної оцінки. Набуваючи нові поняття розширюється світогляд дитини, що призводить до розрізнення добра і зла в людині, доброго і поганого вчинку, подій.
6.	Вивчення історико-культурного розвитку інших народів та держав	Цей етап передбачає органічний взаємозв'язок патріотичного й інтернаціонального виховання підростаючого покоління.
7.	Активний патріотизм	Виявляється в активній діяльності на користь Батьківщини.

Патріотичне та громадянське виховання дітей складний процес – це пояснюється його суперечністю. Знання про суперечність та можливі шляхи їх подолання допоможуть педагогам ефективно організувати виховання різнобічно розвиненої особистості.

В. Мухіна, П. Ігнатенко, В. Гонський виокремлюють такі форми патріотизму [49, 16].

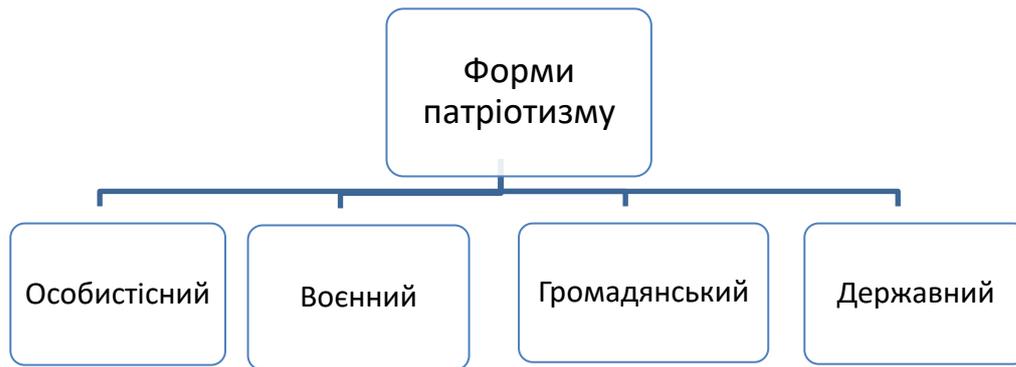

Рис. 1.2.1. Форми патріотизму

Розглядаючи державу як об'єкт патріотизму, виникає форма «державного патріотизму». В. Мухіна неодноразово підкреслювала те, що формулою нового українського патріотизму має стати принцип: «Україна – держава для всіх громадян». Український громадянин, отримавши цей статус, повинен усвідомлювати, що він бере на себе певні обов'язки [49]. Таким чином, сучасний український патріотизм слід визначати не лише за ознаками спілкування рідною мовою чи любові до певних культурних цінностей, а і як мислення з повагою до країни і з любов'ю до малої Батьківщини.

Поряд із державним існує особистісний патріотизм. П. Ігнатенко теоретично обґрунтував ідею розуміння особистісного патріотизму. В його розумінні патріотизм це культурна творчість і національна напруга власних сил. На його думку цей особистісний акт, а не лише військова могутність створює могутність держави, формує праведну і благословенну любов до Батьківщини. Особистість – це продукт діяльності суспільства, носій і творець суспільної свідомості.

Деякі дослідники виокремлюють громадянський патріотизм. В. Гонський стверджує, що Україна вступила в нову епоху – епоху громадянського патріотизму. Це підтверджується спокійним сприйняттям того факту, що всі українці різні. Але вони залишаються рівними і однаково цінними для Батьківщини. Рівні перед державою, перед законом, перед

працедавцем, перед культурними смаками тощо [16]. Так, А. Вирщикова і Г. Табатадзе дійшли висновку, що в основі громадянського патріотизму «... лежить свобода, рівноправність, почуття причетності до проблем суспільства і держави, громадянська мораль і природна підтримка природних рефлексів: гордість за власну оселю, двір, сусіда, спортивну команду, місто, регіон».

Не менш важливою формою патріотизму, що відображується у науковій літературі є військовий патріотизм. У ХХІ столітті вчені зазначили, що патріотизм яскравіше проявлявся у важкі для Вітчизни моменти. Патріотизм як моральна якість має широкий зміст. Тому робота з патріотичного виховання поєднує кілька в собі такі основні чинники:

- виховати любов та шанобливе ставлення до близьких людей, сім'ї, родини;

- ознайомити дітей із явищами суспільного життя;

- народознавство;

- ознайомити з засобами мистецтва;

- практична діяльність дітей;

- ознайомити з національними та державними символами;

- ознайомити з державними та національними святами;

Ці напрями роботи повинні проявлятися в усіх видах діяльності дітей; їх можна успішно інтегрувати в усі освітні лінії Базового компоненту дошкільної освіти. Це можна проявляти в таких видах діяльності:

- проведення цільових прогулянок, екскурсій рідним містом (селом);

- обговорення правил безпечної поведінки в місті;

- організація спільної праці на ділянці дошкільного навчального закладу;

- розвивати естетичне сприйняття та міркування у процесі читання творів про Батьківщину, малу Батьківщину; участь у розмовах, бесідах про події, які відбуваються в рідному місті, про визначні місця рідного міста;

- розгляд дидактичних картинок, ілюстрацій, які відображають ставлення людей до Батьківщини;
- організація проєктної діяльності, продуктом якої є журнали або книжки про рідне місто;
- обговорення та складання розповідей про професії батьків;
- заохочення батьків та вихователів до соціально значущих подій рідного міста (села) [32].

Робота з формування патріотичного світогляду має бути цілеспрямованою і поєднувати в собі любов до рідних, близьких людей та формувати шанобливе ставлення до знайомих елементів соціального життя. Щоб досягти хорошого результату педагог, при ознайомленні дітей із подіями, фактами життя країни, повідомляє їм приклади з життя або діяльності знайомих та близьких дітям людей, наводить приклади з власного досвіду дитини.

Працюючи над патріотичним вихованням дитини, педагог одночасно позитивно впливає на інші аспекти її гармонійного розвитку.

У роботі з дітьми старшого дошкільного віку визначено такі пріоритети в ході формування патріотичних почуттів:

1. Формування почуття приналежності до історії Батьківщини через ознайомлення з рідним містом, державними символами, народними святами і традиціями, у яких особлива увага привертається накопиченню століттями спостережень, які в свою чергу пов'язані з працею і різними сторонами суспільного життя людини у всіх її цілісностях й різноманітності.

2. Накопичування досвіду сприймання творів малих фольклорних жанрів. В усній народній творчості досить якісно зберігаються риси українського народу, притаманні йому моральні цінності, уявлення про добро, красу, правду, хоробрість, працьовитість, вірність. Це дає підстави говорити, що фольклор є найбагатшим джерелом пізнавального і морального розвитку дитини.

3. Розвинути художній смак сприймаючи красу виробів традиційних народних промислів. Формування у дітей емоційної чуйності і інтересу до зразків українського народного декоративно-прикладного мистецтва, виховувати бажання займатися подібною діяльністю.

4. Ознайомлювати дітей з глибиною морального змісту літературних творів, їх поетичністю, відображення в них національного характеру, світосприймання. Познакомити через них із засобами виразності рідної мови (яскравість, образність, тощо) [23]

Значення патріотичного виховання для дітей старшого дошкільного віку передбачає: розвиток пізнавальної сфери дитини; усвідомлення дитиною себе як повноцінної особистості; сприяння фізичному розвитку дитини; активне поповнення словника дитини новими лексемами; розвиток психічних процесів дитини; розвиток чуттєвої сфери; формування морально-етичних норм поведінки.

Впровадження патріотичного виховання в освітню систему роботи закладу дошкільної освіти, вихователі гармонійно розвивають особистість дитини, готують дітей до успішного навчання в школі, формують усвідомлення себе як повноправного громадянина України, який має не лише права, а й обов'язки перед близькими людьми та іншими громадянами своєї держави.

Значення патріотичного виховання в умовах закладу дошкільної освіти:

- виховати в дитини любов та прихильність до своєї сім'ї, домівки, дошкільного закладу, вулиці, міста;
- формувати бережливе ставлення до природи;
- розвивати інтерес до українських традицій та ремесел;
- формувати елементарні знання про права людини;
- розширювати уявлення про населені пункти України;
- знайомити дітей із символами держави (герб, прапор, гімн);

- розвивати почуття відповідальності та гордості за досягнення країни;
- формувати толерантність, почуття поваги до інших народів, їхніх традицій;
- ознайомити дітей з літературною спадщиною українського народу (колискові, забавки, легенди, казки тощо).

Принципи, яких необхідно дотримуватися в процесі патріотичного виховання дошкільнят подано в таблиці 1.2.2.

Таблиця 1.2.2.

Принципи патріотичного виховання

Принципи	Реалізація
Цілісності	Єдність навчання, виховання й розвитку з одного боку і системності – з іншого.
Гуманізації	Особистісно орієнтований підхід до виховання, врахування вікових та індивідуальних особливостей, атмосфера доброзичливості та взаємодопомоги.
Діяльного підходу	Знання які дитина здобуває в ході активної діяльності.
Інтеграції	Цей принцип об'єднує аспекти наукових і загальнолюдських знань, таких як музика, малювання, тощо.
Культуро-відповідності	Ґрунтується на цінностях регіональної, національної та світової культури; технологічно реалізується через культурно-осередковий підхід до організації діяльності дітей.
Раціональності	Раціональне поєднання різних видів діяльності, які відповідають віковим особливостям дитини; відбувається баланс інтелектуальних, емоційних і рухових навантажень.
Вікового й	Цей принцип пропонує вибір тематики занять, прийомів

індивідуального підходу	виховання відповідно до особистого досвіду педагога та вікових можливостей дітей.
-------------------------	---

Щоб ефективно організувати патріотичне виховання дітей у дошкільному закладі необхідно використовувати різні форми роботи з дітьми та їх батьками.

Дві групи методів виховання дітей дошкільного віку:

1. Вербальні та наочні методи, спрямовані на формування в дітей суспільних, моральних уявлень, оцінок. Ці методи передбачають проведення спостережень, екскурсій, бесід, читання художньої літератури, розгляд ілюстрацій до книжок, зразки декоративно-прикладного мистецтва різних народів; перегляд презентацій, фільмів, зокрема анімаційних; слухання музики, пісень; проведення різноманітних рухливих ігор.

2. Методи, спрямовані на здобуття дітьми практичного досвіду з основ морально-патріотичної поведінки. Діти здобувають досвід у процесі активного пізнання явищ і подій суспільного життя, спілкування з дорослими і однолітками під час будь-якої спільної діяльності (корисна праця, добрі вчинки, допомога людям похилого віку тощо) [37].

У філософсько-гуманітарних науках виділяють зовнішню структуру патріотизму:

- патріотичні почуття;
- національна гідність людини;
- потреба в задоволенні національних інтересів;
- патріотична свідомість на основі національної свідомості, розуміння своєї громадянської ролі в суспільстві;
- національний такт і толерантне ставлення до людей інших національностей;
- бажання й потреба накопичувати, зберігати та передавати національні культурні цінності;
- готовність до патріотичної діяльності [12, 18].

Патріотизм, як почуття має внутрішню структуру, що складається з таких компонентів:

- перший, поверхневий – вроджена любов до свого народу як до великої родини; любов до рідного слова, рідної природи;
- другий – це відчуття патріотизму розумом, усвідомлення обов’язку перед народом, готовність стати на захист його інтересів;
- третій – це переплетення любові до рідного, близького усвідомлюючи свої обов’язки перед народом; це прагнення, готовність служити Батьківщині [9].

Структуру патріотичних почуттів педагога пропонують представляти через відношення до себе – спрямована національна самосвідомість, честь, гідність, щирість, доброту, терплячість, порядність; до людей – толерантність, національний такт, милосердя, благородство, справедливість, гостинність, відкритість, щедрість, готовність прийти на допомогу, усвідомлення своєї приналежності до українського народу як його представника, відповідальність перед своєю нацією; до Батьківщини – через віру, надію, любов, громадянську відповідальність, вірність, готовність стати на захист, бажання працювати для розвитку країни, підносити міжнародний авторитет, повагу до Конституції та законів держави; гордість за успіхи держави, біль за невдачі, суспільну активність та ініціативність; до національних цінностей – бажання розмовляти українською мовою, бажання і потреба накопичувати, зберігати та передавати родинні і національні звичаї, традиції, обряди, дбайливо ставитися до національних багатств, до рідної природи, сприяти розвитку духовного життя українського народу; шанобливо ставитися до національних та державних символів; відчувати себе дбайливим господарем своєї землі [1].

Аналізуючи педагогічні ідеї процес виховання можна представити в таких етапах, які характерні для будь-якого виховного процесу. Т. Ільїна, Н. Мойсеюк виділяють такі етапи:

- бажання усвідомлювати дошкільниками норм і правил, які вироблені суспільством; щоб поводити себе правильно, визначити певні критерії поведінки, зрозуміти їх необхідність;

- формувати позитивне ставлення дітей дошкільного віку до норм і правил, що пропонуються педагогом. Важливо, щоб дитина не лише зрозуміла й осмислила те, про що їй розповідають, що пропонують виконати, але й виявила при цьому відповідальність. Також необхідно пояснити важливість добра, чуйності, порядності, при цьому дитина має відчувати жаль, співчуття, бажання допомогти, піклуватися. На думку Н. Мойсеюк «Почуття патріотизму – це не легше пробудження, спрямування уваги дитини на реальні зміни, що відбуваються в її родині, рідному селі, місті, тому лише загострюючи почуття і спираючись на них, вихователі можуть підвести дітей до дії» [48];

- формування поглядів та переконань. Формування поглядів – це етап сприймання, засвоєння та перетворення засвоєних норм на особисте надбання, потенціальна готовність до дії. Переконання – це погляди, що ґрунтуються на певних принципах, якими людина керується в житті. Щоб сформувати переконання необхідно створити ситуації, які «вимагатимуть прояв позицій дії, тренування з метою здійснення правильних дій»;

- формування загальної спрямованості особистості. У результаті діяльності важливе місце відіграє багаторазове повторення тому що за допомогою повторень формується навичка та звичка поведінки, яка стає нормою. Система дій, вчинків поступово переходить у риси характеру, стає властивістю особистості [48].

Перш за все дитина вчиться співпереживати бідам та негараздам Батьківщини, вона повинна вчитися співпереживати людському почуттю. Захоплення навколишньою красою України, її природним багатством виникає тоді, коли дитина навчилася бачити красу безпосередньо навколо себе. Також, для того щоб людина навчилася трудитися на користь

Батьківщини, потрібно навчити її добросовісно виконувати трудові доручення, виховувати любов до праці.

Тому, важливим етапом у формуванні любові до Батьківщини вважається накопичення дитиною соціального досвіду проживання у своїй Вітчизні та засвоєння усталених норм поведінки, взаємовідносин.

Патріотизм можна розглядати через поняття «ставлення». Це поняття виділяє такі напрями:

- 1) ставлення до природи рідного краю, рідної країни;
- 2) ставлення до людей, які живуть в рідній країні;
- 3) ставлення до моральних цінностей, традицій, звичаїв, культури;
- 4) ставлення до державного устрою [56].

Кожен із цих напрямів може стати змістом освітньо-виховної діяльності з дітьми, і кожен несе свій внесок в соціалізацію особистості дитини за умови врахування особливостей розвитку дітей.

Почуття любові до Батьківщини починається з любові до батька й матері, до домівки, дошкільного закладу, рідного міста, оточуючої природи. Почуття дітей поступово розширюються на більше коло людей, міст, сіл, на всю країну. Простежується «інтелектуалізація» почуттів дітей (за Л. Виготським) [10]. Вони поширюються в невід'ємному зв'язку з формуванням уявлення і узагальненням понять «народ», «Батьківщина» тощо. На кожному віковому етапі зміст патріотичного виховання визначається програмами, які ураховують його народознавчий, українознавчий та краєзнавчий напрями.

Базовий компонент дошкільної освіти в Україні орієнтується на опануванні дітьми знань про рідну державу, виховання поваги до держаних символів. Діти старшого дошкільного віку повинні впізнавати прапор, герб України, знати напам'ять гімн, називати назву столиці України, інших великих міст, найвідоміші географічні назви (Крим, Карпатські гори, Дніпро), пам'ятні місця (Тарасова гора у Каневі, Хортиця, заповідник Асканія Нова тощо). Ця мета досягається на заняттях: «Ми діти України»,

«Пам'ятні місця України», «Рідне місто (село)», «Вулицями нашого міста (села)», «Герб України» та інші [27].

Поступово діти усвідомлюють, що моральний аспект патріотизму полягає у розвитку національної економіки (це нові робочі місця, заробітна плата працівникам, доходи бюджету, раціональне їх використання), і в підтримці національного виробника, і в економічній, господарській порядності власників підприємств, і в розвитку меценатства тощо. Щоб це досягло певного рівня знань вихователі можуть розповідати приклади з історії і з сучасності. Доцільно при патріотичному вихованні дітей дошкільного віку використовувати твори художньої літератури, в яких йдеться про історію і сьогодення України, життя дітей і дорослих.

Любов до Батьківщини починається з любові до своєї малої Батьківщини – місця де людина народилася. У дітей дошкільного віку спочатку формується «образ власного дому» з його укладом, традиціями, спілкуванням, стилем взаємодії. Дитина любить свій дім таким, яким він є. Почуття «батьківського дому» відображено в основі любові до Батьківщини, Вітчизни. Важливим, є те щоб у сім'ї дитини були свої обов'язки, щоб їй не забороняли через ранній вік брати участь у спільній праці, – це сприяє зміцненню «почуття сім'ї». Двір, вулиця, на якій живе дитина, також сприяють зміцненню прив'язаності та почуття власності (мій двір, моя вулиця). Тут першочергове значення мають батьки які формують у дітей дані почуття.

При патріотичному вихованні постало питання необхідності повідомляти дітям інформацію про вулицю, на якій вони живуть: її назву, що на ній розташовано, який ходить транспорт, як зв'язана ця вулиця з тією, на якій знаходиться дитячий садок, – можна пройти пішки чи потрібно їхати. Для цього необхідно батькам або вихователям зробити фотографії дітей на вулиці, або зробити кінозйомку прогулянки, а потім в групі подивитися фільм і розказати про цю вулицю.

Наступним етапом є виховання любові та позитивного ставлення до свого рідного міста. Цей етап роботи потребує більше спиратися на когнітивну сферу, на уяву дитини та її пам'ять. Для дитини місто в першу чергу виступає вулицею, тобто вона сприймає себе перш за все жителем своєї вулиці. Щоб діти полюбили своє місто, їм необхідно про нього розповідати та показувати його. Разом із батьками діти їздять по місту. Іноді екскурсію організовує дитячий садок. Діти старшого дошкільного віку повинні знати назву свого міста, його головні вулиці, визначні місця, музей, театри та інше [32].

Головним завданням педагогів стало – познайомити старших дошкільників з історією рідного міста, виховати в них любов до нього, гордість за його героїчне минуле. Ця робота може стати успішною тільки якщо вихованці будуть активно взаємодіяти з навколишнім світом через ігри, спілкування, навчання, різні види діяльності яку побудовано на історико-краєзнавчому матеріалі, що ґрунтується на таких засадах:

- застосування краєзнавчого матеріалу в роботі з дітьми враховуючи принцип поступового переходу від знайомого дитині, особистісно значущого, до нового для дитини – культурно-історичних фактів;
- формувати особистісне ставлення до подій, явищ у житті міста, створювати умови активної участі дітей у соціальній діяльності, підвищувати особистісну значущість для них того, що відбувається навколо;
- розвивати музейну педагогіку, що дає можливість дитині нагадувати діалог з культурним надбанням минулого та сьогодення.
- здійснювати діяльнісний підхід для залучення дітей, до історії, культури, природи рідного міста, тобто діти повинні самостійно обрати ту діяльність, в якій вони хотіли б відобразити свої почуття, уявлення про побачене та почуте (гра, образотворча діяльність, придумування оповідань, екскурсії, участь у благоустрої території тощо);
- залучати дітей брати участь в заходах міста, святах з метою надати можливість познайомитися з мешканцями рідного міста – носіями

соціокультурних традицій в народних ремеслах, танцях, піснях; долучитися до атмосфери загальної радості, піднесеного настрою, підвищеної пізнавальної та емоційної активності;

- створювати розвивальне середовище в дошкільному закладі на основі народної культури з опорою на краєзнавчо-історичний матеріал (міні-музеї народного побуту, предмети декоративно-ужиткового мистецтва тощо), які дозволяють забезпечити потребу в пізнанні його за законами добра й краси;

- співпраця дошкільного закладу з родинами вихованців в процесі ознайомлення з рідним містом [17].

Загальні підходи щодо ознайомлення дітей з історією рідного міста представлені в моделі (Рис 1.2.2.).

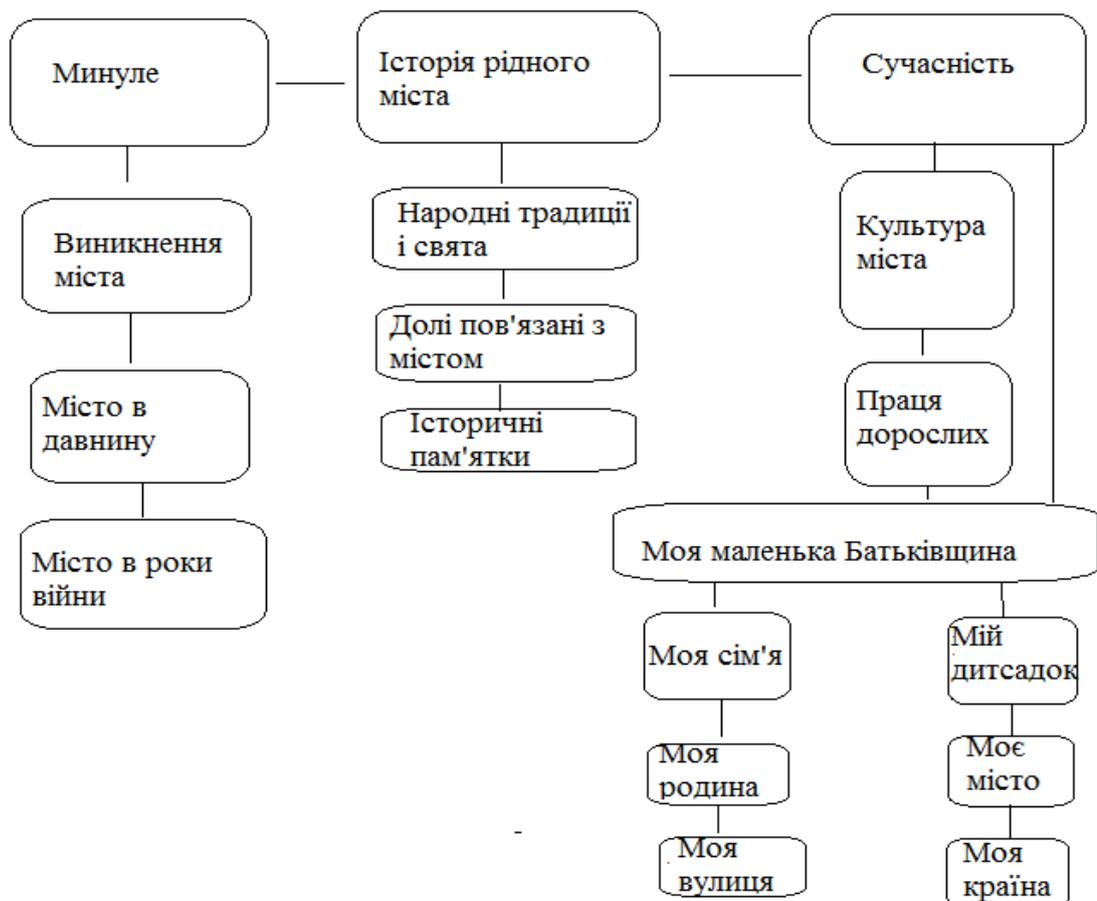

Рис. 1.2.2. Модель ознайомлення дітей з рідним містом

Виховання позитивного ставлення до своєї країни ґрунтується на когнітивному компоненті: дітям необхідно повідомляти інформацію, яку вони повинні і зможуть засвоїти. Особливістю є те, що знання повинні бути емоційними і схилити дитину до активної діяльності. Назву країни необхідно закріплювати з дітьми в іграх («Назви країни», «З якої країни гості», «Чия це казка», «З якої країни ця іграшка»), у вправах типу «З інших країн обери нашу», «Відшукай Україну на карті, глобусі», «Як написати адресу на конверті» тощо.

Знання про минуле України необхідно формувати на основі конкретних суспільних уявлень про сучасне життя та спиратись на факти розвитку країни в минулому. Формувати суспільні уявлення необхідно в тісному взаємозв'язку з розумовим, моральним, естетичним вихованням. Розширювати уяву дітей про рідну країну, про державні (8 березня, День захисника Вітчизни, День Перемоги, День Незалежності тощо) та народні свята (Різдво, Маланки, Стрітєння, Великдень, Івана Купала, Спас яблучний тощо), виховувати любов до Батьківщини і повагу до людей, що проживають в ній [19].

Перед вихователем постає питання підтримання інтересу до подій, що відбуваються не лише в місті, країні, але і в світі, сформувати почуття гордості за Україну. Щоб закріпити знання про Батьківщину необхідно створювати проблемні ситуації, що включають ігри, бесіди. У старших дошкільників необхідно урізноманітнювати форми ознайомлення дітей з національними традиціями, звичаями, костюмами.

Перше ознайомлення дітей з явищами суспільного життя, необхідно розпочинати на заняттях «Планета земля» і «Земля – наш дім». Вихователю повинен розповісти про те, що на землі багато країн, а в спеціально створених ситуаціях спонукають дітей робити висновки: глобус – це зменшений макет Землі, кожен колір на ньому має певне призначення; необхідно навчити дітей користуватися глобусом, картою, показувати на них окремі континенти та країни. Вихователю необхідно звернути увагу дітей на

те, що на Землі живе багато людей різних рас і національностей, вони і схожі один на одного, і відрізняються один від одного [43, 44]

Проводять такі форми роботи з патріотичного виховання: заняття, екскурсії до місць історичних подій, організовуються виставки, виховні заходи – свята і розваги: «Рідна мова – солов'їна», «Країна мов», «Крокуємо стежками рідного краю», оформлюють альбоми, фотоальбоми «Тварини і рослини занесені до Червоної книги України», організовують виставку виробів із природного матеріалу, виставку композицій з квітів, родинні заходи – «Моя сім'я» тощо.

Ефективним методом патріотичного виховання є бесіди: «Моя країна», «Знай і поважай герб своєї Батьківщини, її прапор, гімн», «Гордість нашої країни», «Моя родина»; розповіді вихователя про історичне минуле України, її культурні надбання, читання творів, поезії місцевих поетів; перегляд діафільмів, кінофільмів про рідну країну, працю людей, її природні багатства тощо; рольові ігри, ігри-драматизації, сюжетно-рольові ігри; праця спрямована на охорону природи рідного краю (виготовлення годівничок, штучних гніздівель тощо).

Головною метою цих занять постає проблема пробудження в дитячих серцях любові до України з її багатою та різноманітною природою. Для досягнення мети потрібно проводити спостереження, екскурсії, нескладні досліди, працю на ділянках, бесіди за картинами, читання та інсценізацію творів художньої літератури, прогулянки «екологічною стежиною», відпочинок «на веселій галявині» з проведенням цікавих ігор. Дошкільники з захопленням долучаються до природоохоронної діяльності.

Отже, сьогодні перед нами постає завдання – виховати дітей громадянами, які люблять свою Батьківщину – Україну, свій народ, мають національну самосвідомість, гуманістичну мораль, знають свої права і свободи, користуються ними у своєму житті.

Вчені доводять, що педагогічна майстерність педагога може перетворити складні категорії громадянського виховання у зрозумілі для

дітей поняття. Також необхідно домогтися, щоб робота з дітьми проводилася без психологічного тиску на них, проводилася здебільшого в повсякденному житті, у формах, які притаманні народу та максимально наближені до дитячих потреб. Виховання маленького громадянина необхідно спрямувати, насамперед, на розвиток його гуманістичного почуття, формувати національні та загальнолюдські цінності, доброту, увагу, милосердя, совість, чесність, правдивість, гідність, любов і повагу до рідних.

Важливе місце у змісті патріотичного виховання має займати формування культури поведінки дітей. В дошкільному дитинстві усі моральні якості особистості перебувають у оральному становленні – але, всі вони починають розвиватися в дошкільному дитинстві. Тому, дошкільний та молодший шкільний вік – найбільш сприятливі для формування громадянських рис особистості, тому велику увагу необхідно звертати на створення доброзичливої довірливої атмосфери, врахування побажань та інтересів дитини, заохочувати проявляти ініціативу, можливості змістовного різновікового спілкування як з дорослими, так і з дітьми [51].

Базою патріотичної поведінки у дітей дошкільного віку є чіткий механізм дії, розвитку систем умовних рефлексів. О. Каплуновська поряд з поглибленням та розширенням уявлень, переживань, звертає увагу на необхідності вправління дітей у посильних для них моральних вчинках і поведінці [26].

Як показують дослідження І. Бега, М. Боришевського, І. Кона, новоутворення, що виникають у старшому дошкільному віці, демонструють перспективу і необхідність особливої роботи з патріотичного виховання дітей.

В наукових дослідженнях, патріотизм аналізується як синтетична єдність пізнавального, емоційного і діяльнісного складників [45, 46].

Аналіз психологічних праць, в яких висвітлюється проблема формування патріотизму, дозволила виділити психологічні механізми формування основ патріотизму у дітей дошкільного віку [22, 31].

Приклад дорослих, що є зразком для наслідування дітей. Головну роль відіграє близький або значущий дорослий, тому що діти значно раніше запозичають певне емоційно-позитивне ставлення, ніж починають усвідомлено освоювати знання (О. Каплуновська). Реальні патріотичні почуття спроможний виховувати високоосвічений патріот – батьки, старші члени родини, педагоги, які разом з дітьми щиро радітимуть успіхам вітчизняних спортсменів, учених; на особистому прикладі демонструватимуть любов до українського, прагнення зробити державу кращою («знаємо українську історію», «дотримуємося українських традицій», «купуємо українське», «допомагаємо нашій армії», «розмовляємо державною мовою» тощо). Взагалі патріотичні почуття не виникають самі собою – це результат довготривалого виховного впливу на дитину, починаючи з раннього віку.

Специфікою прояву патріотизму в дітей дошкільного віку є й те, що моральний досвід незначний і обумовлюється тією практичною діяльністю, у яку вони включаються (гра, спілкування з дітьми і дорослими, праця) [53].

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволяє виокремити основні напрям формування національно-патріотичних почуттів у дітей дошкільного віку, зокрема: формування знань про традиції і культуру українського народу; вдосконалення уявлень про родину, рід і родовід; поповнення знань про явища суспільного життя; поповнення знань про історію держави, державні символи, столицю; ознайомлення з краєзнавством.

Основні завдання національно-патріотичного виховання дошкільників полягають у: виховуванні любові до Батьківщини; виховуванні поваги і любові до народу України; навчанні цінувати культурні надбання українського народу; формуванні основ національної самосвідомості.

Безумовно патріотичне виховання дошкільників повинно вирішувати більше коло завдань, ніж ті, що вказані. Це і виховання шанобливого ставлення до людини-трударя та результатів її праці, рідної землі, захисників

Вітчизни, традицій держави, державної символіки, загальнонародних свят, а не лише виховання любові до рідного дому, сім'ї, дошкільного навчального закладу [52].

Важливо схарактеризувати особливості процесу формування у дітей любові до Батьківщини. Доцільно обґрунтувати природу самого патріотичного почуття, його зміст, структуру, а також дослідити його походження, джерела (на основі яких почуттів воно формується, без якої емоційно-пізнавальної основи не може з'явитися це складне інтегральне почуття).

Перед тим як дитина навчиться співпереживати нещастям та проблемам Батьківщини, вона повинна навчитися співпереживанню. Захоплення теренами країни, її красою та природними багатствами виникає тоді, коли дитину навчили бачити красу безпосередньо навколо себе. Крім цього, перш ніж людина навчиться працювати на користь Батьківщини, необхідно навчити її ретельно виконувати трудові доручення, виховувати любов до праці.

Важливо визначити зміст і послідовність роботи з патріотичного виховання дітей дошкільного віку. Почуття любові до Батьківщини розпочинається з любові до батька й матері, до домівки, дошкільного навчального закладу, рідного міста, оточуючої природи. Суспільні почуття дитини поступово розповсюджуються на більше коло людей, міст, сіл, на всю країну. Здійснюється «інтелектуалізація» почуттів дитини (за Л. Виготським). Їх розповсюдження відбувається в тісному зв'язку з формуванням уявлень і загальних понять «народ», «Батьківщини» тощо. Зміст патріотичного виховання на кожному віковому етапі окреслюється програмами, які враховують його народознавчі, українознавчі та краєзнавчі напрями.

Дошкільники повинні поступово осмислювати, що моральний аспект патріотизму полягає у розвитку національної економіки (поява нових робочих місць, заробітна плата працівникам, надійні доходи бюджету,

доцільне використання природних ресурсів), і в підтримці національного виробника, і в економічній, господарській доброчесності власників підприємств, і в розвитку меценатства тощо. Вихователь може використати приклади з історії і з сучасного життя країни. Ефективним у патріотичному вихованні дітей дошкільного віку є використання творів художньої літератури, в яких ідеться про історію і сьогодення України, життя дітей і дорослих.

Батьківщина для дитини починається з найближчого оточення: з рідного будинку, вулиці на якій живе, дошкільного закладу. Тому педагоги рекомендують таку черговість у вихованні патріотичних почуттів дитини: виховання любові до матері і батька; виховання любові до закладу дошкільної освіти; виховання любові до міста (села) в якому живе; формування знань про визначні місця міста (села), його культурну сферу, промисловість, значення міста в масштабах області, країни; формування знань про столицю України, символіку; формування знань про визначні, заповітні, природоохоронні місця України; формування знань про українську армію.

Уявлення про минуле країни формується на основі конкретних суспільних уявлень про сучасність, про факти розвитку країни. Формування суспільних уявлень відбувається в тісному зв'язку з розумовим, моральним, естетичним вихованням.

Засобами патріотичного виховання є: навчальна діяльність; гра; праця; художньо-творча діяльність; самостійна діяльність, а також художня культура. Патріотичне виховання має здійснюватися підчас різноманітної активної діяльності дітей.

Форми роботи з патріотичного виховання: заняття, екскурсії до місць історичних подій, організація виставок, виховні заходи – свята і розваги: «Свято рідної мови», «Екскурсія до країни мови», «Люби і знай свій рідний край», оформлення альбомів, фотоальбомів «Рідкісні рослини і тварини

рідного краю», виставки виробів із природного матеріалу, виставки квіткових композицій, спільні з родинами заходи – «День сім'ї» тощо.

Ефективними методами патріотичного виховання є: бесіди: «Моя Україна», «Знати і поважати герб своєї Вітчизни, її прапор, гімн», «Ними гордиться країна», «Рід, родина, рідня»; розповіді вихователя про історію країни, її культурні надбання, читання творів, поезії місцевих поетів; перегляд діафільмів, кінофільмів про рідну країну, працю людей, її природні багатства тощо; рольові ігри, ігри-драматизації, сюжетно-рольові ігри; праця спрямована на охорону природи рідного краю (виготовлення годівничок, штучних гніздівель, створення мікророзсадників тощо) [40].

Засоби народознавства: Рідна мова. «Мова народу – кращий, що ніколи не в'яне і вічно знову розпускається цвіт усього його духовного життя. У мові одухотворяється весь народ... Мова – найважливіший, найбагатший, і найміцніший зв'язок, що сполучає віджилі, сучасні й майбутні покоління народу в одне велике живе історичне ціле... Коли зникає народна мова, – народу нема більше» К. Ушинський.

Усна народна творчість – пісні, казки, прислів'я, приказки, думи, легенди, перекази, колискові, забавлянки, заклики, скоромовки, ігри, лічилки, народні прикмети, міфи.

Символіка. Глибокі почуття до рідного краю споконвіку виховували у дітей символи – обереги етнічної пам'яті (верба над ставком, калина в лузі, тополя край дороги, соняшник у полі тощо).

Народні промисли – крелевецькі рушники, петриківський розпис, опішнянська, яворівська, косівська іграшки.

Свята народного календаря – новорічні, весняні, літні, осінні.

Отже, вихователь повинен не стільки турбуватися про розширення знань, скільки про їх творче засвоєння, розвиток почуттів дітей, у дошкільному віці вони залюбки беруть участь у народних святах і обрядах, пізнаючи їх зміст, розвиваючи художні здібності, навички колективної взаємодії.

1.3. Декоративне малювання як засіб виховання патріотизму в старших дошкільників

Декоративна діяльність є унікальним засобом, що сприяє вихованню моральних цінностей дошкільників (ознайомлення з українським декоративним мистецтвом, народними промислами поглиблює уявлення дітей про національні здобутки, викликає патріотичні почуття), їх креативному (замислюється й реалізується творча ідея), естетичному (за допомогою декору увиразнюються декоративні та вироби у інших видах мистецтва) розвитку, соціалізації (виявлення соціальної активності у пізнанні і створенні 3 декоративних творів і виробів), покращенню здоров'я (відчуття позитивних емоцій, душевного і фізичного комфорту).

Однією з суттєвих рис людської особистості є її патріотизм. Г. Костюк визначив його як стійку властивість людини, що виявляються в її навчальній, виробничій та інших видах діяльності і являє собою необхідну умову її успіху, основу якого забезпечує певний рівень розвитку здібностей.

Кожна здібність людини є її здатністю до чогось, а саме до певної діяльності. Поза діяльністю цю властивість людини не можна розпізнати, описати і охарактеризувати. Ми судимо про здібності людей за їх роботою, за ходом і результатами їх діяльності. Здібною до певної галузі діяльності називають ту людину, яка легко освоює цю діяльність, швидко оволодіває необхідними для неї знаннями, вміннями і навичками, успішно справляється з вимогами, які ставить до неї та чи інша галузь суспільної практики і розгортає в тій свою творчу працю на користь суспільства і своєї Батьківщини.

Патріотизм являє собою внутрішню здатність людини впоратись з тими вимогами, що їх ставить певна діяльність, вона спирається на ряд інших її властивостей, до яких треба насамперед віднести її життєвий досвід, надбані нею знання, вміння і навички, які створюють фундамент національної свідомості, почуттів та відповідної моральної поведінки.

Відомо, що чим багатший життєвий досвід, тим успішніше людина справляється з завданнями своєї діяльності. Озброєна науковими знаннями людина ширше і глибше усвідомлює завдання, які суспільство ставить перед нею і успішніше їх розв'язує, ніж людина, що не володіє такими знаннями. Істотну роль при цьому відіграє не тільки сама наявність знань, а й уміння користуватись ними, застосувати їх до розв'язання нових навчальних, практичних, наукових та інших завдань.

Патріотичні почуття людини спираються на наявні у неї знання, уміння і навички, на ті системи тимчасових нервових зв'язків, що лежать в їх основі. Вони розвиваються в процесі формування цих зв'язків, набуття людиною знань, умінь, навичок, що проявляються в різних видах діяльності, зокрема декоративній.

Б. Теплов визначив що:

- здібності – це по-перше, індивідуально-психологічні особливості, які відрізняють одну людину від іншої;
- по-друге – це не всякі взагалі індивідуальні особливості, а лише ті, які мають відношення до успішності виконання будь-якої діяльності;
- по-третє, поняття здібності не зводиться до тих знань, умінь, навичок, які вже вироблені у даної людини. Однакові знання і вміння у різних дітей можуть позначати зовсім різне. У одної дитини, наприклад, при блискучих здібностях до малювання вони вказують на зовсім недостатню роботу, а у іншої вони можуть свідчити про великі досягнення.

Отже під здібностями розуміють такі індивідуальні особливості, які не зводяться до наявних знань, умінь та навичок, але які можуть пояснити легкість та швидкість набуття цих знань, умінь та навичок. Не можна розуміти здібності як вроджені можливості індивіда. Вродженими можуть бути лише анатомо-фізіологічні особливості, тобто задатки, які лежать в основі розвитку здібностей. Самі ж здібності завжди є результатом розвитку.

Кожна здібність являє собою синтетичну властивість людини, яка включає цілий ряд часткових властивостей в певному їх поєднанні. До цих

можливостей треба перед усім віднести уважність людини, її здатність тривало і стійко зосереджуватись на завданні та об'єкті своєї діяльності. Вона є необхідною умовою успішного виконання всяких, а тим більше творчих завдань. Чим складніше творче завдання і чим менше сприятливі умови його виконання, тим більші вимоги ставить воно до уважності людини. Воно потребує вміння невідступно думати про обраний предмет (І. Павлов).

Невід'ємними складовими рисами здібностей людини є такі її властивості, як чутливість, сприйнятливність до зовнішніх вражень, спостережливість. Так, у здібностях до малювання важливу роль відіграє чутливість до кольорів, світлових відношень, здатність охоплювати і передавати на полотні пропорції об'єктів. Дані спеціальних досліджень формування здібностей до малювання у дітей вказують на важливу роль в їх структурі вміння сприймати і відтворювати пропорції об'єктів (Й. Кірієнко).

Здібність включає певні якості пам'яті людини. Особливо важливе значення при цьому мають такі її риси, як швидкість запам'ятовування, його міцність, повнота, готовність, точність відтворення. Звичайно при цьому у людей спостерігається високий рівень розвитку здібностей.

Діяльність людини вимагає певного перетворення того, що було в її попередньому досвіді, створення нових образів, уявлень. Здатність перетворювати дійсність в образах, уявленнях є необхідною умовою успіху будь-якої діяльності людини. Воно тим самим входить до складу її здібностей виконувати цю діяльність. Особливо важливу роль в їх структурі відіграє здатність людини мислити, розкривати безпосередньо дані зв'язки предметів і явищ об'єктивної дійсності, доходити глибокого розуміння їх суті, їх законів.

У структурі патріотизму важливу роль відіграють мова, вольові якості, емоційні властивості. Так, наприклад, для музичних здібностей людини характерною є її емоційна реакція на музичні враження, здатність емоційно відгукуватись на музику, а в образотворчій діяльності найбільший

прояв має емоційне сприйняття художніх творів та їхніх засобів художньої виразності.

Таким чином, здібність людини не можна розглядати як просту властивість. Це є своєрідне і відносно стійке поєднання ряду психічних властивостей людини, яке зумовлює можливість успішного виконання нею певної діяльності. Здібності людей поділяють на види за змістом і характером їх діяльності, в яких вони виявляються. Відповідно до цього говорить про здібності до навчання, про наукові, технічні, конструктивні, організаційні, музичні, письменницькі, артистичні, педагогічні, спортивні, про здібності до малювання, скульптури, танцю тощо. Відповідно до загального характеру різних видів діяльності здібності поділяють на фізичні, розумові, художні. Всі галузі діяльності людей, незважаючи на їх різноманітність, мають багато спільного між собою і ставлять багато де в чому однакові вимоги до їх виконавців. Разом з тим в кожній галузі діяльності ці вимоги набувають своїх специфічних рис. У зв'язку з цим здібності людини поділяють на загальні і спеціальні.

Загальними називають здібності людини, що в цій чи іншій мірі виявляються у всіх видах її діяльності. Такими здібностями є здібності до навчання, загальні розумові здібності людини, її здібності до праці. Вони спираються на загальні вміння, необхідні в кожній галузі діяльності. Наявність загальних рис в здібностях людини стверджується фактами з щоденного життя. Загальними здібностями є уміння усвідомлювати завдання, планувати і організовувати їх виконання та ін.

Під спеціальними здібностями розуміють здібності, що виразно виявляються в окремих спеціальних галузях діяльності (сценічній, музичній, спортивній, малярській). Загальні та спеціальні сторони здібностей існують у взаємозв'язку. Загальні здібності виявляються в спеціальних, тобто здібностях до якоїсь певної конкретної галузі діяльності. З розвитком спеціальних здібностей розвиваються і загальні їх сторони. Високі

спеціальні здібності в своїй основі мають достатній рівень розвитку загальних здібностей.

Патріотизм людини – продукт її суспільно-історичного розвитку, який виник і розвинувся в процесі життя людини під впливом його вимог. Природні можливості розвитку здібностей знайшли свою реалізацію в процесі спільної праці людей. В праці здібності не тільки виявлялись, а й розвивались, формувались. Вони є не тільки умовою, а й наслідком людської праці. У процесі діяльності люди набували знань, умінь, навичок, необхідних для розвитку їх здібностей. Кожне нове покоління засвоювало і засвоює вироблені попередніми поколіннями матеріальні і духовні багатства, а засвоєння них є необхідною умовою розвитку, формування його здібностей, що залежить також від культури суспільства, наявних у нього суспільних відносин, поділу праці.

Отже, вивчаючи індивідуально – психологічні особливості людини, а саме здібності наукові дослідники (Г.Костюк, Б. Теплов та ін.) визначили їх як стійкі властивості, що виявляються в діяльності і є необхідною умовою її успіху. Важливий той факт, що здібності не можуть виникнути і розвиватися поза відповідної конкретної діяльності людини.

Вивчення можливості керівництва творчим процесом являє одне з головних завдань сучасної науки про творчість. Висунутий ряд положень, що торкаються специфіки дитячої творчості і способів її активізації в умовах колективного навчання образотворчої діяльності в дитячому садку.

Основний мотив патріотичної діяльності в початковій стадії її формування заключається для дитини в самому процесі вираження почуттів. Пізніше їй властиві свідомі пошуки засобів виразності, але у деяких дітей можуть виникнути труднощі в зображувальній діяльності, оскільки рівень їх загального розвитку вступає в протиріччя з тими дитячими способами зображення, якими вони володіють. Дуже важливо, щоб в цей час дорослий допоміг дитині оволодіти новими способами творчого відображення навколишньої дійсності.

У психолого-педагогічній літературі з найбільшою визначеністю описані два напрями в керівництві дитиною патріотичною діяльністю: створення умов, які сприяють прояву патріотизму, та побудова логічної поетапності в досягненні творчого результату. Основу умов складає сформованість тих психічних процесів, які забезпечують успішність здійснення патріотичної діяльності, тобто визначають психологічну готовність до неї. До таких умов відносять:

- сукупність спеціальних здібностей, знань, умінь та навичок, тобто тих якостей, які сприяють успішному оволодінню засобами зображувальної діяльності і відповідно забезпечують реалізацію художнього задуму;

- уява, яка породжує художній задум і визначає загальні підходи до його реалізації;

- патріотична позиція, яка у дітей дошкільного віку виражається в емоційному відгуку на ситуацію, у відборі естетичних, моральних і суспільних ідеалів і визначенні відповідних засобів художньої виразності [41].

Характеризуючи особливості уяви в дошкільному віці, психологи і педагоги (П. Блонський, Е. Ігнат'єв, Н. Сакуліна) вказують на її швидку збудливість і згасання, про що, свідчить нестійкість дитячих задумів або повна їх відсутність. Легкість і своєрідність комбінацій, які виникають у дітей цього віку, не свідчать про багатство дитячої уяви, а вказують лише на її слабкість.

Генетичною основою образотворчої діяльності в дошкільному віці є гра, ігрові ситуації, включені в зображувальні завдання, що забезпечують виникнення і розвиток уяви. Таким чином, на першому етапі навчання малюванню дається постановка не на художній образ, а на уявну ігрову дію, яку виконують графічним способом. Названі вище напрями керівництва, створення умов, що забезпечують успішність діяльності та поетапне здійснення творчого процесу – можна реалізувати в умовах колективного

навчання дітей дошкільного віку зображувальній діяльності. При цьому керівництво творчим процесом дітей повинно включати наступні моменти :

- Етап накопичення первинних уявлень з обраної теми. Велике значення має вибір тематики зображення. Обравши тему, вихователь повинен визначити її об'єм. При цьому слід враховувати вік дітей, загальний рівень їх підготовки, умови місцевості (місто, село) і характерні особливості рідного краю (степ, ліс, гори). Необхідно навчити дітей обирати при малюванні опорні об'єкти, які дозволяють концентрувати увагу на головному і допомагають визначити зміст майбутньої композиції. Педагог повинен попередньо обрати джерела інформації для ознайомлення дітей з тим колом предметів і явищ, який передбачений об'єктом теми (навколишня дійсність, художня література тощо), визначити форми організації процесу ознайомлення (екскурсія, прогулянка, групові заняття), відібрати методи ознайомлення (спостереження, бесіда, розповідь).

Творчому заняттю повинні передувати підготовчі заняття, які спрямовані на накопичення уявлень по обраній темі і на рішення навчальних завдань: оволодіння способами обстеження об'єктів зображення, ознайомлення з елементами зображувальної граматики, удосконалення техніки зображення. Кількість таких підготовчих занять визначається змістом теми і ступінь готовності дітей до її творчого втілення.

Не слід проводити багато підготовчих занять, оскільки у дітей може зникнути інтерес до теми. На заняттях діти закріплюють свої уявлення про ознаки об'єктів і засвоюють способи їх зображення. Основною умовою якісного відтворення об'єктів є малювання з натури, в процесі якого діти вчаться зіставляти сприйняті ознаки об'єктів з їх графічним зображенням і виправляти допущені помилки. Існують також способи малювання по пам'яті та за уявленнями.

Малювання по пам'яті – це відтворення будь-якого об'єкта в тому положенні, в якому знаходився цей об'єкт в момент його зорового сприймання в минулому. Малювання за уявленнями – це відтворення будь-

якого об'єкта у вільному положенні. Малювання по пам'яті та за уявленням мають важливе значення для розвитку творчості і повинні бути обов'язково включені в дитячу діяльність.

- Період виникнення задуму. Оточуючий дитину предметний світ багатий і різноманітний. Однак не всі предмети можуть стати художніми і нести певну інформацію. Тому при уточненні майбутнього сюжету треба виходити з обраного дитиною задуму і допомогти їй визначити головного учасника дії, час і місце дії, деталі, та підкорити все це певній сюжетній лінії. Відбору змістовного і виразного боку задуму сприяють в значній мірі назви творів. Назву дають на основі найбільш характерної риси, властивої головному об'єкту.

- Період реалізації задуму. У дитячій творчості часто виникає протиріччя між радісними, цікавими, несподіваними переживаннями, викликаними сприйняттям оточуючого світу і органічними можливостями художнього вираження цих почуттів. Тому в процесі реалізації творчого задуму вихователь повинен допомогти дитині знайти ті засоби, які в більшій мірі відповідають її можливостям і задуму. Можливе створення проблемної ситуації: «Як краще розташувати аркуш, щоб береза, яку ти малюєш, здавалась високою та стрункою?».

Активне керівництво творчим процесом дошкільників необхідне на ранніх етапах його формування. Поступово, по мірі накопичення життєвого та творчого досвіду, вихователь підводить дітей до самостійних, усвідомлених творчих проявів.

Для успішного керівництва творчістю дітей важливе значення мають постійний облік і оцінка якісних і кількісних показників їх діяльності. Якісна характеристика цих показників – це оцінка розвитку психічних процесів і утворень, в першу чергу тих, що забезпечують успішність оволодіння творчим процесом загальних та спеціальних здібностей, загальних та спеціальних знань, умінь і навичок в динаміці, тобто від простих проявів до більш складних. Кількісна характеристика отриманих знань, визначається

обсягом засвоєних конкретних даних, запропонованих дітям на тому чи іншому етапі навчання.

Названі показники можуть складати основу критеріїв, які дозволяють вихователю оцінити свою діяльність, спрямовану на активізацію творчого процесу дітей дошкільного віку.

Важливою умовою для активізації зображувальної творчості дошкільників є створення предметного розвиваючого середовища. Основними принципами розвивального середовища в закладі дошкільної освіти є:

1) принцип дистанції та зближення позиції при взаємодії дитини з дорослим та між дітьми в групі. Становленню контакту сприяє довіра у спілкуванні. Розміщення та оформлення предметного середовища повинно надавати дитині можливість залишитись на самоті під час творчості;

2) принцип активності, самостійності, творчості, можливості їх прояву шляхом участі дітей у створенні свого предметного середовища. Наприклад, діти 4-5 років створюють предметні зображення, а сюжет виражають у слові, розповіді, грі. Це приваблює інших дітей, викликає наслідування і бажання щось творити, тому столи розміщують так, щоб діти раділи вільному та діловому спілкуванню;

3) принцип стабільності – динамічності розвиваючого середовища. Орієнтує на створення умов для зміни оточуючого середовища у відповідності до інтересів, художніх смаків, можливостей. Цей принцип реалізується у зміні та збагаченні предметного середовища, його раціональне розміщення, що дозволяє реалізувати задуми в будь-який час і по можливості в різній обстановці;

4) принцип комплектування та гнучкого зонування. Це дає можливість побудови різних сфер активності, дозволяє займатись одночасно різними видами діяльності, не заважати один одному;

5) принцип емоціогенності середовища, індивідуальної комфортності, емоційного благополуччя кожної дитини;

б) принцип естетичної організації середовища;

7) принцип відкритості – закритості, тобто готовність середовища до зміни, корекції, розвитку;

8) принцип статевих та вікових відмінностей, який надає можливість дівчатам та хлопцям проявляти свої схильності відповідно до прийнятих в суспільстві еталонів жіночності та чоловічності [57].

Таким чином, для активізації творчості дітей необхідно створити умови, що забезпечують успішність діяльності, поетапно здійснювати творчий процес, допомагати дитині, сприяти виникненню творчих задумів, створити предметне середовище, яке дає можливість дитині вільно працювати з різним пізнавальним зображувальним матеріалом, сприяє розвитку творчих здібностей, оволодінню способами діяльності.

За теперішніх умов у вихованні майбутніх громадян України пріоритетним питанням освіти виступає патріотичне виховання. Про це свідчать наукові праці сучасних дослідників Р. Берези, А. Богуш, Н. Гавриш, П. Ігнатенка, В. Поплужного, М. Качур, М. Косаревої, О. Красовської, А. Крицької, В. Лаппо, М. Стельмаховича, Б. Ступарика, Г. Шевченко, Л. Штефан, П. Щербаня та ін.

Одним із засобів художньої культури з метою патріотичного виховання є краєзнавство. Краєзнавство визначається тлумачним словником як збір, накопичення і популяризація відомостей про певну територію з різних точок зору: географії, геології, метеорології, рослинного і тваринного світу, населення, господарства, історії, культури тощо. Воно є також суспільним рухом.

У різні роки на позитивне значення краєзнавства у вихованні дітей вказували українські вчені і педагоги О. Духнович, С. Русова, Г. Ващенко, С. Рудницький, В. Геринович, П. Тутковський, А. Макаренко та інші.

Так, у педагогічній спадщині А. Макаренка знаходимо певну оцінку краєзнавства задля виховання дітей, оскільки видатний педагог

систематично практикував з вихованцями близькі й далекі екскурсії, походи та подорожі.

За визначенням географа Л. Берга, краєзнавство – це мала географія. Основними джерелами краєзнавства є: краєзнавча бібліографія; картографічні джерела (архіви музеїв, державні архіви); усні джерела; офіційні джерела; статистичні джерела; спостереження; друковані джерела; пам'ятки історії та культури.

Краєзнавство – це своєрідна «батьківська скринька», сукупність спадщини, залишеної нам минулим поколінням, звичаї рідного краю, досвід господарського освоєння краю та його вікова культура. Існує кілька видів краєзнавства: туристичне, історичне, географічне, архітектурне, художнє, фольклорно-етнографічне тощо. Основою художнього краєзнавства, як було зазначено вище, є художньо-краєзнавча діяльність, яка, в свою чергу, визначає два результати по її проведенню:

1) предметний (матеріалізований) результат представлений в зібраннях музейних експозицій, різноманітних виставках, виставах, театралізовано-обрядових діях тощо;

2) духовний результат визначається в набутих учасниками даного виду діяльності судження, погляди, переживання, почуття. Інакше кажучи, це ті ставлення, що людина визначає до рідного краю, його природи, культури, мистецтва, до людей та самої себе. Ці ставлення формуються у дітей в процесі досягнення предметних результатів художньо-краєзнавчої діяльності [6].

Успіх художнього краєзнавства багато в чому залежить від того, наскільки педагог (або педагогічний колектив у цілому) глибоко усвідомлює можливості та специфіку даного виду роботи, а також здатний вибудувати чітку, ефективну систему виховання в єдності її змістовного та організаційного компонентів.

В. Гонський розглядає художнє краєзнавство як дієвий особливий виховний простір, що базується на подіях, який акумулює в собі цінності

побутового способу існування, що орієнтує особистість на розвиток і реалізацію своєї плідності. Вибір дітьми бажаних цілей і засобів художньо-краєзнавчої діяльності, реалізація мотивів і потреб в обраній позиції сприяють трансформації духовних цінностей в цінності особистості [16].

Тому сутність процесу виховання духовних цінностей засобами художнього краєзнавства характеризується як створення умов для збагачення духовного світу дітей мотивами і навичками особистісного самовизначення і творчої самореалізації в різних видах художньо-краєзнавчої діяльності. Інтегративним показником результативності даного процесу є усвідомлений і мотивований вибір дитиною необхідного рівня активності в художньо-краєзнавчій діяльності та підтримання лінії поведінки на її реалізацію [11].

Основою художнього краєзнавства є вивчення рідного краю. Кожен регіон нашої країни відрізняється самобутністю традицій, художньої культурної спадщини, яка залишилася від попередніх поколінь, від того, розвиток яких напрямів художньої культури домінує в краї, якими культурними цінностями живуть люди. Усе це утворює неповторне середовище, своєрідний духовний простір, який має вплив на розвиток особистості.

Дитина починає любити свою країну вже після того, коли ніби «зростається» зі своєю родиною, знайомиться з природою, культурою, мовою, традиціями свого рідного краю, при цьому батьки, спосіб життя родини мають провідне значення у становленні особистості малюка. Саме такий підхід у виховній практиці враховує головні принципи виховання, які дозволяють закладати фундамент основ духовності дошкільника, використовуючи багатий культурний потенціал регіону та його історичну спадщину.

Сучасні українські дослідники А. Богущ, Н. Лисенко пропонують будувати методику роботи з дошкільниками в даному напрямку, використовуючи принцип краєзнавства, який обґрунтував К. Ушинський,

поєднуючи його з принципами історизму та регіонального підходу, бо «вікові особливості дітей дошкільного віку не дають змогу їм обійняти весь зміст духовної культури українців, яка має свою специфіку відповідно до кожного етнічного району нашої держави» [9].

Розрізняють три основні рівні культурних надбань: регіональний, національний, загальнолюдський. Як зазначає Л. Лижник, кожен регіон відрізняється самобутністю свого художнього життя. Це залежить багато від чого: від культурних традицій, від тієї культурної спадщини, що залишилася життєтворчістю попередніх поколінь. Але використовуючи принцип регіонального підходу до ознайомлення дошкільників з культурно-історичною спадщиною, треба враховувати застереження науковців щодо однобічного захоплення місцевим матеріалом, тому необхідно, щоб програма роботи включала матеріал, зміст якого стосується українських символів, оберегів, традицій, національних свят, народних ігор, народних промислів та ремесел надбання українського народу є тим скарбом, який складає загальнолюдський фонд духовного багатства [40].

З огляду на це, привертає увагу парціальна програма національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку О. Каплуновської «Україна – моя Батьківщина», в якій виокремлено, зокрема, такі розділи тематичного змісту роботи з дітьми, як-от: «Рідне місто (село)», «Культура України», в межах реалізації яких вихователь може задіювати потенціал художнього краєзнавства [26].

Дослідниця А. Гончаренко, за вимогами дошкільної освіти, створила регіональну парціальну програму «Я – киянин», яка спрямована на відкриття для дитини простору рідного міста, з його культурними, історичними пам'ятками, життям містян в минулому та сьогодні. Саме такі регіональні програми, на нашу думку мають великі перспективи щодо ознайомлення дитини з рідним краєм та вихованням у дітей дошкільного віку основ патріотизму [17].

На думку В. Сухомлинського, краса – могутній засіб виховання чутливості душі. Як наголошував педагог, без розуміння і відчуття прекрасного, без захоплення і натхнення ніколи не стати справжньою людиною, не навчитися боротися зі злом. «Краса – це яскраве світло, що осяває світ, виправляє наш дух, нашу совість, наші почуття й переконання. Через неї відкриваються істина, правда, добро» [60].

Зазначимо, що у програмах розвитку, навчання й виховання дітей дошкільного віку окремий розділ присвячено художньо-естетичному та креативному розвитку, починаючи з раннього віку. Художньо-естетична складова представлена такими видами роботи: читання й розповідання художніх творів, інсценування та драматизація за змістом творів художньої літератури, музика, образотворча діяльність.

Старший дошкільник:

- здатен передавати своє ставлення до різних видів мистецтва; орієнтується у назвах його основних видів (живопис, графіка, скульптура, архітектура, декоративно-ужиткове); в одному-двох жанрах, наприклад, образотворчого мистецтва (пейзаж, портрет) та назвах предметів, пов'язаних з образотворчою діяльністю;

- називає деякі види образотворчої діяльності (вишивка, витинанка, різьблення, писанкарство, килимарство тощо);

- вживає слова на позначення відповідних дій (домалювати, розфарбувати, вирізати, склеїти тощо); називає відтінки кольорів. Дошкільник бере на себе ролі “художника”, “скульптора”, “майстра”, “конструктора”, відповідно мотивує вибір діяльності та матеріалів, передає характерні ознаки предметів (форму, пропорції, колір, фактуру, величину) [2, 6].

У міру розвитку вихованців усе більше ускладнюються композиції дитячих малюнків, аплікацій, ліплення, конструювання предметів та навколишньої дійсності. Дитина активно і творчо виражає емоційне

ставлення до них, причому її творчість приваблює щирістю почуттів та яскравістю барв.

Старшому дошкільникові стає дедалі цікавіше творити разом з однолітками, визначати участь кожного в загальній композиції, створювати художній образ, завдяки чому малюнок як продукт творчих зусиль набуває оригінальності та неповторності. Дитина відображає в малюнку характерні риси персонажів (добрий, веселий, злий); виділяє в ліпленні, аплікації та конструюванні реальне і казкове, типове й особливе; помічає недоліки у своїх роботах; може естетично оцінити кінцевий результат своїх художніх зусиль [6].

Старший дошкільник захоплено й емоційно слухає музику; визначає загальний характер і настрої музичного твору; асоціює певний музичний образ із власним світосприйняттям. У значної більшості дітей у цей період зростає здатність індивідуально інтерпретувати, розвиваються музичні здібності, виникає бажання навчитися гри на музичних інструментах. Майбутній школяр цілісно характеризує музичний твір; розрізняє властивості звуку, окремі засоби виразності; диференціює різні жанри музичного мистецтва, поєднує його з танцювальними рухами; складає про почуті мелодії казки, вірші, коротенькі оповідання тощо.

Батькам і педагогам необхідно виважено ставитися до вибору дитиною бажаних для прослуховування музичних творів, пропонувати їй увазі не лише легку, ритмічну дорослу музику, а й класичну та дитячу. Дорослим слід вправляти дошкільника у визначенні жанру музичного твору, називанні інструмента, на якому він виконується; відгадуванні п'єс, включених до музичної вікторини. Доцільно широко використовувати музику в аудіо- та відеозаписах; організовувати перегляд доступних дітям за змістом оперних і балетних вистав, відвідування концертів, музеїв [21].

Важливо навчати дитину розрізняти “музику природи” – співи птахів, звуки різних комах, шелест листя дерев та хвиль води тощо, порівнювати

природну музику зі створеними людьми мелодіями, знаходити в них спільне й відмінне.

У різних сферах життєдіяльності дорослі використовують високохудожню музику з яскравими образами, різними настроями, під яку можна по-різному відтворювати ходьбу, біг, стрибки, рухи рук тощо. Потрібно використовувати музично-рухову імпровізацію в сюжетних етюдах задля стимулювання індивідуальних творчих проявів дитини.

Старший дошкільник володіє такими вміннями й навичками:

а) у сприйманні театрального мистецтва: розуміє зміст дійства вистави, театральний образ як живу акторську дію з використанням засобів мовлення, міміки, жестів, рухів, музики, танцю, співу; співпереживає героям сюжету, підказує, як їм поводитися у скрутних ситуаціях; оцінює свої вчинки та вчинки ровесників, порівнюючи з учинками персонажів вистави; наслідує позитивних героїв вистави; впізнає в силуетах і тінях характерні образи персонажів; оцінює героїв (хитрий, жадібний, нерозумний, довірливий);

б) в ігровій діяльності відображає характерні особливості образу театральних персонажів; своєчасно долучається до групової драматизації фрагментів твору; ініціює організацію ігор у “театр”;

в) у сценічній діяльності – бере активну участь у підготовці театралізованих ігор; творчо перевтілюється в образи персонажів, розігрує сюжети, виразно та з гумором виконує ролі; вносить творчі фрагменти у гру за казкою; виготовляє декорації, атрибути, костюми; ініціює організацію ігор-драматизацій, театралізованих ігор, заохочуючи однолітків до розігрування сюжетів літературних творів, казок [39].

Дитина старшого дошкільного віку орієнтується у варіативності театрів (пальчиковий, настільний, театр іграшок, тіньовий театр, ляльковий театр, театр картинок); розуміє особливості й відмінності між ними; театральну термінологію (три блоки: актори – актор, трупа, режисер, костюмер, гример, художник, глядачі, успіх, оплески; вистава – сюжет, сценарій, прем’єра, частина, антракт, фінал; театр – афіша, каса, квиток, зала,

куліси, дзвінок, завіса, балкон, декорації). Вихованці свідомо ставляться до засвоєння знань про театр як вираження життєвих ситуацій в акторській грі; отримують уявлення про різні види театру, їхні особливості, призначення [54].

Вагомий вплив на формування художньо-естетичної компетентності старших дошкільників мають естетичні фактори довкілля: дизайн будівлі дитячого садка, ділянка з її обладнанням та зеленими насадженнями, предметне середовище (дизайн кімнати, меблі, іграшки). Своїм зовнішнім виглядом, гармонією ліній і форм, кольором, розмаїттям змісту вони сприяють виробленню естетичного сприймання, естетичних почуттів, оцінок, основ естетичного смаку [34].

Красиве різноманітне колірне вирішення інтер'єру приміщень, комплектні меблі для дітей і дорослих, текстильний декор, забезпечення дитячої діяльності сучасними засобами, посібниками, матеріалами матимуть позитивний вплив на патріотичне виховання дітей.

Важливість поєднання художньої праці і дизайну як необхідного засобу художньо-естетичного виховання обґрунтовує С. Матвієнко, рекомендуючи використовувати такі види дизайну: дизайн для дітей (створення дорослими для дитини комфортного матеріального середовища) і дитячий дизайн (художня праця) [42].

Дитячий дизайн – це вид художньо-конструктивної діяльності дітей дошкільного віку, орієнтований на розвиток їхніх естетичних здібностей і практичних умінь художнього конструювання. Ідеться про заняття з художньої праці й дизайну, які розвивають у старших дошкільників інтелект, культуру мовлення і спілкування, здібності до аналізу й узагальнення, творчі здібності – просторову уяву, проектно-образне мислення.

Діти починають усвідомлювати своє співавторство, авторську компетентність, беручи участь у створенні естетичних об'єктів, пробують упорядковувати побут, використовуючи набутий у закладі дошкільної освіти досвід дизайну. Вихованці граються в “одягання ляльок”, у “дочки-матері”,

облаштовують ігрові кімнати й будиночки, будують “фортеці” та “замки”. Вони моделюють прикраси й сувеніри, майструють одяг для ляльок, костюми й декорації до своїх спектаклів і дитячих свят. Усе це потребує ручної праці, до якої діти охоче беруться, прагнучи зробити все красиво, зі смаком, охайно та старанно [35].

Продукти дитячої дизайн-творчості можуть бути використані дошкільниками одразу ж після закінчення роботи, а також в іграх та побуті. При цьому дитина повніше відчуває себе творцем, пізнає свою індивідуальність, рівень умінь, порівнюючи власні вироби з роботами однолітків (за стилістикою, творчою манерою почерком).

Незамінним засобом формування художньо-естетичної компетентності дітей дошкільного віку є природа. Виростаючи серед неї, дитина вчиться бачити гармонійність, красу, багатство барв кожної пори року, відтворювати свої враження в усній розповіді, малюнках.

Спілкування з природою сприяє розвитку не лише естетичного смаку, а й мовлення. Адже заняття на лоні природи – це ті хвилини, коли педагог “торкається” до дитячого серця красою рідного краю, рідного слова. Усе це спонукає вихованців бачити, сприймати та переживати красу мови і природи у поєднанні кольорів і звуків, прагнення передати свої думки та враження у фарбах [20].

Забезпечити глибше переживання краси довкілля, пробудження образного мислення дітей допоможуть оцінно-творчі завдання, наприклад: вербальні – добір порівнянь (“Що нагадує листопад?” “На що схожа кульбаба?”); віршування за пропонованими римами; придумування монологів об’єктів природи (“Я – найшвидший струмочок весни”; “Не топчіть мене, тендітну сніжинку”); конструювання діалогів з об’єктами та явищами природи (“Моя розмова з квіткою”; “Добрий день, весно” тощо); музично-пластичні – “Склади пісеньку весняного дощику”; “Затанцюй танок листопаду”; “Передай рухами народження підсніжника” тощо [63, 58].

Розглядаючи твори мистецтва й милуючись ними, дитина прагне передати свої почуття словами, інтонацією, а бажання відтворити їх у видимих образах спонукає взятися за олівець, пензель, музичний інструмент. У дітей розвиваються творчість, фантазія, активність, самостійність, спостережливість.

Тому дорослим слід стимулювати потребу дошкільника в осмисленні краси об'єктів і явищ природи рідного краю, творів українського мистецтва, продуктів власної творчої естетичної діяльності. Це сприятиме його національно-патріотичному вихованню, удосконаленню здібностей, формуванню художніх смаків, поглядів, естетичному сприйманню світу.

Висновок до першого розділу

У педагогічній галузі представлено досить широкий спектр досліджень цієї проблеми. Вона піднімається в низці праць класиків педагогічної думки Г. Ващенка, Б. Грінченка, Я. Коменського, С. Русової, В. Сухомлинського, К. Ушинського та сучасних наукових дослідженнях Л. Артемової, О. Денисюк, О. Каплуновської, М. Машовець, О. Стаєнної та ін. В наукових дослідженнях розглядаються різноманітні засоби: історія України (О. Денисюк), народознавство (А. Богуш, Н. Лисенко), гра, переважно народна (Л. Артемова, Н. Лисенко), заняття фізичною культурою (Н. Пангелова, Є. Яхно), мистецтво (Н. Майборода) та умови формування патріотизму у дошкільників, зокрема, міжетнічна родина (М. Машовець).

Більшість авторів вказує на важливість і значущість патріотичного виховання дітей дошкільного віку, але не пропонують цілісну систему роботи в даному напрямі. Характерною особливістю досліджень, пов'язаних з вихованням патріотизму дітей дошкільного віку, є звернення до окремих аспектів проблеми. У той же час вивчення та аналіз роботи дошкільних навчальних закладів дозволило виокремити ряд невирішених питань,

пов'язаних з патріотичним вихованням дошкільнят. Перш за все слід зазначити, що існує відсутність належної уваги педагогів до проблеми національно-патріотичного виховання дітей, недостатньо чітке уявлення їх про шляхи виховання, критерії оцінки вихованості патріотизму у старших дошкільників, відсутність цілеспрямованості, системи в роботі з даного напрямку в процесі освітньо-виховної роботи в закладі дошкільної освіти.

Наша країна потребує громадян, які усвідомлюють свою приналежність до роду, краю, держави, творчих особистостей етнонаціонально усвідомлених в полікультурному просторі, здорових і духовно багатих. Виховати таких громадян, «виколисати з дітей народ, носіїв і продовжувачів його духовності», – основне завдання української національної освіти.

Наймогутніша та дієва сила, за допомогою якої можна успішно вирішувати питання щодо формування національної гідності, гордості, самоповаги, самодостатності, виховувати патріотичні почуття є художня література. Художня література є невичерпним джерелом мудрості, знань, духовності, краси художнього слова для розвитку дитини дошкільного віку. Найбільшу увагу в ході патріотичного виховання необхідно приділяти мові. Рідна мова виступає найяскравішим виявом національного буття народу, його головною духовною скарбницею. Вона концентрує історично-культурний шлях українців, виступає могутнім природним засобом об'єднання людей. Через мову народ передає з покоління в покоління свою мудрість і славу, традиції і культуру.

Почуття любові до Батьківщини розвивається під впливом виховання. У віці від трьох до семи років відбувається виховання громадянських почуттів, накопичення вражень, знань, які в подальшому лягають в основу патріотичних почуттів. Враження, які дитина здобуває в дитинстві створюють основу для прив'язаності до свого народу, до Батьківщини. Вони залишаються на все життя, допомагаючи досягнути складні явища суспільного життя.

РОЗДІЛ 2. Експериментальне дослідження проблеми виховання патріотизму в старших дошкільників засобом декоративного малювання

2.1. Визначення рівня вихованості патріотизму в дітей старшого дошкільного віку

Дослідження проводилось на базі Роменського закладу дошкільної освіти № 3 «Оленка», було залучено 40 дітей старших груп, поділено на 2 підгрупи по 20 дітей: експериментальну (далі ЕГ) та контрольну (КГ) (Додаток В). Дослідження проводилося з вересня 2022 року по травень 2023 року і передбачало два етапи: констатувальний, формувальний.

Мета: визначити рівень вихованості патріотизму в дітей старшого дошкільного віку.

Завдання:

1. Визначити критерії та показники прояву патріотизму в дітей 6-го року життя.
2. Дібрати методики визначення рівня вихованості патріотизму у старших дошкільників.
3. Провести кількісний і якісний аналіз отриманих результатів.

Критерії, їх показники та методики визначення рівня вихованості патріотизму в дітей старшого дошкільного віку

Критерії	Показники	Методики і методи
Когнітивний	Уявлення про малу і велику Батьківщину, обізнаність про державні символи України, народні традиції; усвідомлення своєї причетності до малої і великої батьківщини,	Методика понятійного словника: бесіда, опитування; малюнок із сюжетною лінією «Моя Батьківщина», державні символи України.

	розуміння творів декоративно-прикладного мистецтва України.	
Емоційно-ціннісний	Активний інтерес до творів декоративно-прикладного мистецтва; любов до сім'ї та родини; прояв емоційного відгуку на знайомство з творами мистецтва.	Декоративне малювання «Килимок», «Бабусина хата».
Діяльнісний	Володіння технічними прийомами користування пензлем (легко торкатися паперу, роблячи крапки, діяти всією поверхнею пензлика, проводячи мазки, лінії); композиційні уміння в ритмічному розташуванні візерунку на смузі, квадраті, шестикутнику, крузі); почуття кольору (уміння поєднувати різні кольори та їх відтінки).	Декоративне малювання на тему «Прикрасимо вазу».

На основі зазначених критеріїв та їх показників були дібрані завдання для дітей старшого дошкільного віку, в ході виконання яких було визначено загальний рівень вихованості патріотизму у дітей ЕК та КГ.

Рівні вихованості патріотизму

Високий рівень (В) – робота та діяльність дітей повністю відповідають показникам;

Середній рівень (С) – неповна відповідність робіт та діяльності показникам оцінювання;

Низький рівень (Н) – недостатня відповідність або повна невідповідність дитячих робіт та оціночним показникам.

Таблиця 2.1.1.

Рівні вихованості патріотизму у дітей ЕГ та КГ

Рівні	ЕГ	КГ
Високий	10% (2)	10% (2)
Середній	30% (6)	40% (8)
Низький	60% (12)	50% (10)

Результати відображені в діаграмі 2.1.1.

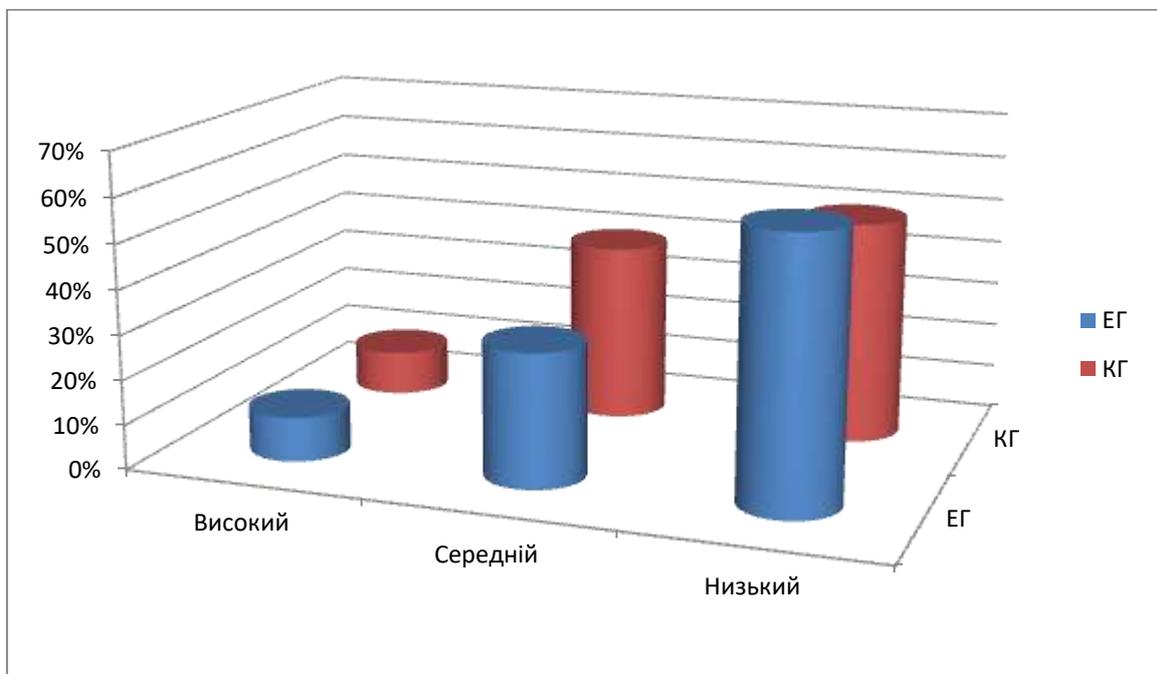

Рис. 2.1.1. Рівні вихованості патріотизму у дітей ЕГ та КГ

Висновок: провівши обстеження дітей ЕГ та КГ отримали такі результати:

Високий рівень вихованості патріотизму показали двоє дітей ЕГ та двоє дітей КГ;

Середній рівень виявлено у дітей ЕГ – 6 дітей (30%), у КГ – 8 дітей (40%).

Низький рівень вихованості патріотизму спостерігався у дітей ЕГ – у 12 дітей (60%), КГ – 10 дітей (50%).

Це обґрунтувало систему подальшої роботи з виховання патріотизму у дітей на заняттях з декоративного малювання.

2.2. Система роботи з виховання патріотизму в старших дошкільників засобом декоративного малювання

Мета формувального етапу: описати систему роботи з виховання патріотизму в дітей старшого дошкільного віку з використанням декоративного малювання.

Діти старшої групи знайомі з декоративним малюванням. У віці п'яти років інтенсивно розвивається пам'ять, увага, спостережливість дітей, їх діяльність набуває більш усвідомленого характеру, вони здатні спочатку уявити собі те, що збираються зобразити, а потім приступити до виконання завдання.

Діти уже розуміють, як вони намалювали візерунок, чи може він сподобатися іншим. Підвищується самоконтроль у процесі виконання завдання, виявляється творчість, особистий смак, розвивається відчуття кольору, ритму, композиції.

Розумовий розвиток дітей цього віку досягає такого рівня, що вони можуть осягти візерунок у цілому. Рухи рук стають більш вільними, вправними, що сприяє кращому оволодінню прийомами декоративного малювання та аплікації.

Навчання і виховання, яке здійснюється на заняттях з декоративного малювання стає складнішим, вирішуються композиційні завдання на різних формах, розвиваються творчі здібності дітей та художній смак.

У старшій групі з декоративного малювання передбачено такі завдання:

1. Продовжувати ознайомлювати дітей з доступними творами

декоративного мистецтва – яворівською іграшкою, українською керамікою, петриківським розписом, килимарством, вишивкою, мереживом та використовувати декоративні елементи у малюванні.

2. Удосконалювати знайомі та вивчати нові прийоми декоративного малювання.

3. Розрізняти і використовувати у декоративному малюванні різні кольори – червоний, оранжевий, жовтий, зелений, синій, фіолетовий, коричневий, чорний, білий; відтінки – блакитний, сірий, сіро-блакитний, рожевий, темно- і світло-зелений. Вміти добирати кольори відповідно до кольору фону.

4. Навчити малювати візерунки на різних геометричних формах, по-різному заповнювати ці форми (у смужці, квадраті, шестикутнику, розеті, крузі; розташовувати візерунок на площинних предметах).

5. Ознайомити з деякими характерними закономірностями побудови візерунка (відповідність візерунка формі паперу, ритмічність, розташування окремих ритмічних одиниць на однаковій віддалі: якщо середина заповнена великими елементами, то краї – дрібними і навпаки; кольори, що зустрічаються в середині візерунка, повинні повторитися по кутах тощо).

6. Розвивати естетичне сприймання, самостійність, творчість у декоративному малюванні, свідомий характер зображення, технічні навички та організаційні здібності.

Робота з дітьми старшого дошкільного віку (ЕГ) розпочалась із закріплення знайомих дітям прийомів малювання (лінії, мазок, крапка, круг, кільця); нові (обвідні лінії, хвилясті дуги); показано, як малювати лінію, мазок пензлем, крапку «тичком» та як згрупувати мазки і крапки. Всі ці вимоги здійснюються одночасно з основним композиційним завданням розташування елементів візерунка на смужці та квадраті.

Смужка – найпростіша і найдоступніша форма аркуша паперу,

яку дітям легко заповнити візерунком, чергуючи рослинні елементи (листя, ягоди, квіти тощо).

Рекомендовано такі завдання:

1. Заповнення візерунком коротких сторін («рушник»), лініями різної ширини одним пензлем.

2. Візерунок з квітів («закладка» чи «доріжка»), подвійний та потрійний мазок.

3. Візерунок з ягід та листя, вводиться робота «тичком». Для виконання цього завдання вихователь пропонує кольори: зелений, коричневий, жовтий; блакитний та коричневий; синій, рожевий, чорний тощо.

4. Пропонується заняття за задумом дітей. Діти повинні намалювати візерунок на смужці паперу, самостійно дібрати кольори фарб, відповідно до кольору паперу.

5. Після заповнення смужки дітям пропонується малювати у квадраті. З цією формою діти вже обізнані з середньої групи. Вихователь показує, як можна заповнити простір квадрата візерунком. Починають із кутів квадрата, а далі кладуть пензлем великі і малі мазки, фарбу на фарбу, малюючи короткі відрізки хвилястої чи ламаної лінії.

6. Заповнення середини та кутів квадрата. Показати, як малювати обвідну лінію, заповнювати середину, кути та сторони квадрата. Доцільно показати, як накладати фарбу на фарбу.

7. Заняття за задумом дітей. Дітям пропонуються аркуші квадратної форми різних кольорів для самостійного намалювання візерунків у квадраті. Заповнення всього простору квадратної форми.

Вихователь перевіряє, як діти навчилися розташовувати візерунок у квадраті. Зразки візерунків створюються вихователем самостійно, використовуючи елементи народного орнаменту. Зразок повинен бути нескладним, чітким за розташуванням декоративних елементів, за кольором, відповідати формі аркуша паперу.

Наступна форма – шестикутник. Якщо діти засвоїли композицію візерунка у квадраті, то вони швидко розуміють, як можна заповнити простір шестикутника. На таких заняттях розвиваються уміння дітей аналізувати, узагальнювати, робити прості умовиводи. На цій формі достатньо провести 3 заняття: два з них навчальні, на яких діти вчитимуться малювати візерунок з більш простою побудовою (заповнення кутів) і складнішою (заповнення середини і кутів чи середини і сторін). Останнє, третє заняття, проводиться за задумом, діти закріплюють технічні прийоми малювання.

Далі вчать дітей заповнювати візерунком розет та круг. Форма розет простіша, ніж кругла, і композиційно легша за неї. Розет має чіткі орієнтири – зубці, кути, до яких дітям неважко «прив'язати» візерунок. Напівкругла форма зубців зручна для первинного заповнення круга, для малювання більш широкої дуги (око може контролювати невелику віддаль від краю паперу до дуги). На розеті малюють на 3-х заняттях: на I-му вчать заповнювати візерунком зубці, на 2-му – заповнювати візерунком середину і зубці. На третьому самостійно малюють візерунок, поєднують 3-4 кольори. Наприклад, коричневий, рожевий, зелений, блакитний.

Круг найскладніший у композиційному відношенні, бо на ньому немає ніяких орієнтирів. Діти звикли «прив'язувати» візерунок до сторони кута чи зубця. Для того, щоб правильно намалювати візерунок у крузі, треба розвивати окомір у дітей. Візерунки у крузі малюють на 3-4-х заняттях. На двох з них ознайомлюють з поділом круга на 8 і більше частин і з рівномірним розташуванням візерунка навколо круга. Останнє заняття треба провести за задумом дітей. Доречно ввести малювання квітки з трьома напівкруглими пелюстками. Візерунки малюють 2-3-ма кольорами (коричневий і зелений або червоний і жовтий).

Якщо заняття з декоративного малювання будуть систематичними, вихователь зможе, починаючи з простої форми на початку року, поступово перейти до свідомого виконання робіт на складній формі. Колірну гаму для візерунків вихователь добирає так, щоб вона відповідала програмовим

вимогам.

Теми занять: малювання «доріжок», «закладок», «килимів», «хусток», «серветок», «скатертин», «тарілок» тощо.

Для закріплення набутих умінь і навичок можна запропонувати дітям малювання візерунків на плоских предметах «будинок», «глечик», «вазон», «мотрійка», «коник» тощо; для цього вони користуються відомими прийомами малювання, самостійно заповнюють предмет візерунком, добирають кольори або відповідну колірну гаму.

Під час ознайомлення дітей з творами декоративного мистецтва діти дізнаються про їх художні якості, матеріал, з якого виготовляються предмети, і процеси їх створення. Там, де це можливо, треба показати і техніку виконання. Наприклад, діти будуть заповнювати візерунком круг «тарілочка». Краще вони можуть виконати завдання тоді, коли до заняття ознайомляться з візерунком на керамічній тарілочці чи мисочці або розглянуть маленькі мисочки-«монетки». Вихователь звертає увагу дітей на те, як по колу розташований візерунок, скільки елементів у ньому, які кольори характерні для кераміки. Це дає можливість дитині зрозуміти, як виконати завдання на занятті, якою повинна бути композиція візерунка, проявити творчість і власний смак при доборі кольорів.

До кожного заняття з декоративного малювання треба брати такий предмет, іграшку, візерунок на папері, який можна або повністю перенести, або використати частину його. Так, вихователь хоче навчити дітей малювати елемент візерунка – виноград. Перед тим як малювати цей елемент, треба дітям показати такий візерунок на виробі народного митця, звернувши особливу увагу на техніку виконання потрібного елемента. Важливого значення набуває дидактичний зразок, оскільки діти старшої групи лише починають засвоювати принцип побудови візерунка у формах. Наприклад, розташовуючи візерунок у кутах квадрата чи шестикутника, вихователь підкреслює, що квітів стільки ж, скільки і кутів, і запитує: «Скільки кутів у квадрата?»

Створені зразки треба давати дітям за ступенем ускладненості композиції (спочатку заповнені візерунком кути, потім – кути та середина, найскладніший візерунок – заповнення середини, кутів та сторін), технічних прийомів (тонкі лінії, обвідні хвилясті та ламані лінії), кольорового поєднання (поєднання двох кольорів, пізніше зразки з використанням трьох-чотирьох кольорів та відтінків одного кольору). У старшій групі вихователь повинен підготувати дітей до більш свідомого сприймання візерунків безпосередньо на предметах декоративного мистецтва.

На заняттях вихователь дає можливість спочатку розглянути зразок, який висить на дошці: «килимок», «хустка», «тарілка» – намальовані. Треба не поспішати з запитаннями, нехай діти подумують, уважно розглянуть, осмислять. Після цього можна поставити запитання: якої форми «хустка?» Чим вона прикрашена? Де розміщені листя і дрібні квіти? Скільки дрібних квіточок? Чому їх чотири? (... бо кутів у квадрата – чотири), якого кольору квіти? Листя?

Такий аналіз зразка збагачує зорове сприймання дітей, допомагає з цілого виділити частини і об'єднати частини в ціле. Активний розгляд зразка дає дітям можливість запам'ятати як окремі частини, так і весь зразок.

Розглядаючи зразок, вихователь може показати елементи чи обвести форму аркуша указкою або ж запропонувати дитині показати ту частину, про яку йдеться мова. Звернути увагу дітей на те, що квітка може бути намальована іншим кольором, запитати дітей, яким би вони кольором намалювали, але не забути підкреслити, що такий колір треба повторити, заповнюючи інші частини форми.

Для того, щоб навчити дітей не копіювати зразки, самостійно добирати кольори, вихователь використовує 2-3 зразки на одному занятті. Якщо це навчальне заняття, то зразки повинні бути виконані однаковими прийомами малювання, однаково заповнена форма, а відрізнятися лише кольором. У декоративній аплікації зразки відрізняються і кольором, і композицією.

Навчаючи малювати візерунки, вихователь користується частковим

показом. Показати треба новий технічний прийом (малювання ліній різної ширини, дуг, хвилястої лінії та ін.). Пояснити дітям, що поступове зменшення товщини лінії залежить від кута нахилу пензля до паперу і міри притискання ворсу (чим ближче держачок пензля до паперу, тим ширша лінія і навпаки).

Дітям треба показати, як користуватися «тичком» (змочити кінчик палички з ватою у фарбу і прикласти до паперу, залишаючи круглий слід), як малювати потрійний мазок (спочатку мазок посередині, а потім з боків намалювати так, щоб усі три з'єдналися), як малювати хвилясту лінію (ледве-ледве рухаючи рукою то вниз, то вгору, а «ворс за держачком «біжить», малювати кінцем пензля). Накладати фарбу на фарбу тоді, коли одна уже просохне.

Показувати технічні прийоми декоративного малювання треба так, щоб рухи і слова збігалися в часі. Новий прийом для кращого засвоєння доцільно показати кілька разів. Знайомий прийом показують швидко, активізують дітей. Наприклад, діти багато разів малювали восьмипелюсткову квітку, цей елемент часто зустрічається у візерунках. Можна запитати: Де треба намалювати першу пелюстку? (Діти відповідають, а вихователь малює вгорі, над серединою квітки). А тепер де намалюю пелюстку? (Під намальованою, внизу). Добре засвоєні дітьми технічні прийоми не показують.

Якщо діти активно сприймають показ, то вони не стомлюються, їм цікаво знайоме слухають із задоволенням.

Показ використовується частковий, але показати треба таку частину, яка дає можливість дитині зрозуміти послідовність виконання завдання. Коли ж візерунок складається лише з двох елементів (листя і ягоди чи листя і квіти, то вихователь показує, як намалювати перший елемент (наприклад, листя) в усіх частинах форми (у кутах чи в зубцях або 8 штук по колу), а другий – ягоди – покаже лише один раз, між намальованими листочками.

Складніше, коли один елемент візерунка (наприклад, квітка) виконується кількома кольорами. Тоді вихователь продумує показ, щоб зайвий раз не довелось мити пензля. Якщо по фарбі дається інший тон, то не обов'язково відразу малювати. Можна спочатку розповісти, як малювати світлою фарбою (темною малюють тоді, коли висохне фарба). На заняттях з аплікації вихователь показує лише, як розмістити елементи візерунку.

Ширше, ніж у середній групі, вихователь під час занять пояснює, запитує, навчає дітей та оцінює їхні роботи.

Пояснення супроводжується показом. Воно повинно бути зрозумілим, стислим і чітким. Ефективним словесним прийомом у старшій групі є запитання, якими вихователь користується протягом усього заняття: на початку, – щоб розглянути натуру чи зразок; при поясненні – щоб діти активно сприймали і пригадували відоме. Вихователь ставить дітям запитання і під час виконання роботи: якщо ти малював блакитну квітку, то якою фарбою її краще обвести? де треба намалювати візерунок? чим швидше можна намалювати ягоди – пензлем чи «тичком»? Щоб навчити дітей аналізувати твори і об'єктивно оцінити роботу товариша і свою, вихователь наприкінці заняття також використовує запитання. Вони спрямовані на те, щоб допомогти в аналізі будови візерунка, колориту, ритму, відповідності візерунка формі паперу тощо.

Для кращого закріплення пройденого та збагачення сприймання дітей напередодні занять доречно влаштувати виставки-огляди дитячих робіт. Розглядаючи візерунки, діти мають можливість порівнювати, зіставляти їх, робити певні висновки.

Увагу дітей слід зосередити на композиції візерунків та на окремих елементах. Розгляд різних за композицією малюнків дає можливість визначити творчі здібності дітей, їхню спроможність самостійно вирішувати завдання композиції.

У групі доречно організувати куточок образотворчого мистецтва, у якому можна виставити зразки народного мистецтва

(українську кераміку, вишивки, димківські іграшки, хохломські вироби, репродукції українських розписів), дидактичні зразки візерунків, 2-3 кращі дитячі роботи тощо. Така постійно діюча виставка сприятиме естетичному вихованню дітей, викликатиме бажання намалювати так, як це зроблено на кращих зразках. Постійне підтримання інтересу до декоративного малювання дасть можливість закріпити пройдене, викликати любов до цього виду образотворчої діяльності.

Вихователь готує дітям пензлі, «тички» (по два на одне заняття, якщо малювання крапок у візерунку передбачене двома кольорами або двох розмірів – більші і менші).

Папір дається зручний для малювання візерунків: смужка, квадрат, багатокутник, розет, круг. Розмір паперу має бути таким, щоб на ньому було зручно намалювати візерунок пензлем № 8: краще багатокутник, розет, круг вирізати з цілого альбомного аркуша такого кольору, який відповідає задуму. Якщо візерунок такий, як на керамічному предметі, то для передачі колориту української кераміки краще фон паперу взяти коричневих тонів, жовтий, зелений.

У старшій групі часто дається дітям на одне заняття папір різного кольору, щоб навчити їх добирати самостійно кольори. У цьому віці осмислено добирають кольори лише окремі діти. Багатьом з них треба допомогти «квіти рожеві намалював?» Добре. З рожевим гарно поєднується блакитний, коричневий колір, вчити поєднувати кольори візерунка. Цю роботу діти виконують не на одному занятті. Роздавати папір можна по-різному. Спочатку підписати і дати одній дитині білий, другій – жовтий, сірий або блакитний; дати можливість вибрати самостійно колір. Запропонований дітям матеріал для малювання повинен викликати у них зацікавлення.

Фарби гуаш вихователь готує по 4-6 кольорів для кожного заняття, залучаючи поступово до цієї роботи дітей. На початку року

дітям дають чотири кольори, а з кінця I кварталу вони переходять до шести. На палітрі шість кольорів, а використовуються – 2-4. Їх вчать вибрати із запропонованої кількості кольорів ті, що відповідають колориту, наприклад кераміки, вишивки, або ті, що подобаються їм, гарно поєднуються. Цьому треба вчити на кожному занятті. Уміння поєднувати кольори та добирати гармонійні – робота складна.

Конспекти занять з декоративного малювання

Декоративне малювання на тему «Коробочка»

Програмний зміст. Навчити малювати візерунок у квадраті, заповнюючи його кути великими квітами, малювати мазки різної величини одним пензлем, накладати фарбу іншого кольору. Закріпити у дітей уміння малювати мазки всім ворсом пензля, проводити тонкі лінії. Розвивати окомір, виховувати витримку.

Прийоми навчання. Зразок, частковий показ, пояснення, запитання, вказівка, нагадування, оцінка.

Підготовка до заняття. Розглянути з дітьми візерунки на кришках шухлядок, коробок.

Підготувати квадрати (кольорового паперу м'яких тонів) із стороною 15 см, фарби (3-х кольорів), пензлі, серветки, підкладки, підставки для пензлів, воду у двох банках.

Хід заняття.

Повідомити дітям, що вони робитимуть на занятті. Запропонувати розглянути зразок:

- Якої форми «коробочка»? Скільки кутів у «коробочці»?

Де намальовані квіти? Однакові чи різні за розміром пелюстки квітки?

Звернути увагу на колір використаного паперу, фарб, порадити, що можна малювати й іншими кольорами, якими.

Показати і пояснити, як малювати візерунок: спочатку серединки квітів у кутах квадратної «коробочки», відступивши від країв, щоб

розмістилися пелюстки. Намалювати пелюстки, прикладаючи частину ворсу пензля – середню пелюстку намалювати першою, по 2 бокові пелюстки – потім. Новий прийом показувати повільно. Запитати дітей, як прикладати ворс пензля до паперу при малюванні великих пелюсток, швидко намалювати великі пелюстки. Нагадати, як малювати тонкі лінії. Коли висохне фарба, показати прийом перекривання одного кольору іншим.

Закріпити послідовність зображення: що спочатку треба намалювати; де малювати серединки квітів і скільки їх; як малювати малі пелюстки; коли можна накладати поверх намальованого інший колір?

Під час роботи допомагати дітям, у разі потреби, спрямовувати їхню роботу, вимагати охайності при виконанні завдання.

Наприкінці заняття виставити дитячі роботи, разом з дітьми проаналізувати їх, вказати на припущені помилки, виділити роботи, у яких вдало поєднано кольори та однакові за розміром квіти. Оцінити роботи всіх дітей.

Декоративне малювання на тему «Тарілка»

Програмовий зміст: Ознайомити дітей з колоритом українського орнаменту на тарілці (коричневий, жовтий, зелений, чорний), навчити заповнювати всю площину круга візерунком. Розташувати елементи візерунку відповідно до форми паперу, середину заповнювати крупним візерунком (квітка), край круга (листки) – дрібним.

Закріпити вміння малювати у певній послідовності восьмипелюсткову квітку, обвідну лінію, подвійні та потрійні мазки, хвилясті лінії, перекривати фарбу.

Виховувати інтерес до народного мистецтва, розвивати самостійність.

Методичні прийоми. Натура, зразок, показ, пояснення, запитання, вказівки, оцінка.

Підготовка до заняття. У груповій кімнаті повісити декоративну керамічну тарілочку, розглянути її. Підготувати на кожну дитину круг (д. 18 см) з двома намальованими колами (д. 9 та 15 см), колір паперу чорний, жовтий, коричневий, зелений (приглушені, неясні кольори). Фарби (жовта, зелена, світло-коричнева, чорна), пензлі № 8, серветки, підкладки, підставки, вода.

Хід заняття

Пригадати, які з тарілочок розглядали нещодавно, чим вони прикрашені; показати зразок візерунка на папері; звернути увагу на розташування елементів візерунка на площині круга, на відповідність формі, на кольори. Показати та пояснити послідовність зображення (у центрі намалювати восьмипелюсткову квітку, обвести її у внутрішньому колі цією ж фарбою 8 листків, зовні малого кола – хвилясті лінії, по 4 лінії між листочками). Іншим кольором домалювати попарно листя, я у внутрішньому колі (8 шт.) та на хвилястих лініях зовнішнього кола. Край круглої тарілки розмалювати подвійним мазком, повертаючи круг паперу. Спрямувати увагу дітей на те, що візерунок можна намалювати іншим кольором, залежно від фону, не відтворюючи колір паперу.

Закріпити послідовність виконання завдання: що намалювати у центрі тарілки; як розмістити листочки навколо квітки на однаковій віддалі один від одного; коли повертати папір?

Під час виконання завдання у разі потреби допомагати окремим дітям вибрати потрібні кольори. Вчасно використати навідні запитання, щоб дитина не припустила помилки. Слідкувати за тим, щоб діти не гаяли часу, працювали швидко.

Наприкінці заняття розглянути дитячі роботи; звернути увагу на відповідність візерунка формі, на вдалий добір кольорів, які відповідають колориту кераміки. Вказати на припущені помилки у

візерунках (неритмічно намальовані елементи, неохайна робота, різного розміру листки в одному колі).

В освітній процес старшої групи було впроваджено гурток «Петриківський дивограй». Із дітьми 6-го року життя у вільний час проводять підготовчу роботу, пропонують закінчити задану композицію прийомом довершення нових декоративних елементів на шаблоні, що дасть змогу вдосконалити технічні навички малювання. Приділено особливу увагу оздобленню стилізованих птахів і введенню їх у композицію. Заняття 13, 15, 17 подані як попередня робота, метою якої є розмальовування шаблонів птахів прийомами петриківського розпису.

Під час занять з декоративного малювання на чистому аркуші діти самостійно (або з допомогою дорослого) наносять простим олівцем елементи основного візерунка: круги – для квітів, овали – для листя, використовуючи нові та знайомі прийоми малювання.

Заняття 1

Тема. Осінь крокує, листя малює.

Мета: вчити дітей малювати листок пензлем, використовуючи прийом вільного та перехідного мазка двома фарбами. Закріпити вміння малювати мазки різного розміру, складаючи їх у листок. Розвивати окомір, чуття кольорів. Виховувати охайність у роботі.

Матеріали: гуаш зеленого, жовтого, червоного, помаранчевого кольору, палітра, пензлі (білячий та кошачий), серветки, банки з водою.

Методичні поради: розглядаємо різні види листя (калинове, кленове, виноградне тощо), яке використовують у петриківському розписі. Листя малюємо перехідним мазком: на пензель набираємо фарбу основного кольору (зелену) і на кінчик пензля добираємо фарбу іншого кольору (жовту або червону), проводимо мазок. Створюємо двоколірний перехідний мазок. Малювання листя: наносимо центральний довгий мазок, направляючи натиск пензля до себе; ліворуч (праворуч) домальовуємо частини листя вільними мазками.

Заняття 2

Тема. Орнамент із листя на смужці.

Мета: ознайомити дітей з поняттями "зведення", "пітушіння". Вчити малювати візерунок із листя на смужці паперу, з'єднувати один листок з іншим, прикрашати пітушінням. Розвивати естетичне сприймання, самостійність, творчість. Виховувати любов до рідного краю.

Матеріали: гуаш (основний колір – зелений, допоміжні – жовтий, червоний), палітра, пеналі (білячий та кошачий), серветки, банки з водою.

Методичні поради: розглядаємо розташування листків на смужці паперу, з'єднаних між собою хвилястою лінією. Подаємо поняття "зведення" - поєднання всіх елементів у візерунок певними тонкими лініями кошачим пензлем. На середині смужки малюємо хвилясту лінію, ритмічно на одній відстані – листя.

Заняття 3

Тема. Гроно винограду.

Мета: вчити дітей відтиском пальця вимальовувати гроно винограду. Закріпити вміння складати ягоди винограду в гроно. Розвивати творчість. Виховувати охайність.

Матеріали: гуаш, палітра, пензлі (білячий та кошачий), серветки, банки з водою.

Методичні поради: ягоди винограду складаємо у гроно, поступово заповнюючи форму шаблона.

Заняття 4

Тема. Гілка винограду.

Мета: вчити дітей складати композицію "Гілка винограду". Закріпити прийоми малювання грона винограду, листя, пітушіння. Розвивати спостережливість, естетичний смак. Виховувати любов до природи.

Матеріали: гуаш, палітра, пензлі (білячий та кошачий), серветки, банки з водою. Заповнення всього простору квадратної форми.

Методичні поради: визначаємо елементи, з яких складається візерунок. Малюємо грона винограду, потім листя. Композицію оздоблюємо пітушінням.

Заняття 5

Тема. Петриківська тарілка.

Мета: вчити дітей створювати композицію у крузі. Закріпити прийоми малювання калини, листя, пітушіння. Розвивати естетичні почуття, творчу уяву. Виховувати охайність у роботі.

Матеріали: гуаш, палітра, пензлі (білячий та кошачий), серветки, банки з водою.

Методичні поради: пригадуємо знайомі елементи петриківського розпису - калину, листя, пітушіння, стебло. У крузі малюємо кетяги калини, листя. Композицію оздоблюємо пітушінням.

Заняття 6

Тема. Малювання бутонів.

Мета: вчити дітей малювати бутон мазком пальця. Закріпити вміння користуватися фарбами. Виховувати самостійність, охайність.

Матеріали: гуаш, палітра, пензлі (білячий та кошачий), серветки, банки з водою.

Методичні поради: бутон – це елемент петриківського розпису, який прикрашає будь-який візерунок. Розглядаємо композицію з бутонами. Бутон малюємо подвійним мазком пальця, де другий мазок коротший, і частково накладаємо на перший. Під бутонем промальовуємо листочки.

Заняття 7

Тема. Квітка-цибулька.

Мета: вчити дітей малювати традиційну квітку-цибульку вільним мазком. Закріпити вміння самостійно обирати кольори, змішувати фарбу на палітрі. Розвивати спостережливість, естетичний смак. Виховувати охайність у роботі.

Матеріали: фарби, палітра, пензлі (білячий та кошачий), серветки, банки з водою.

Методичні поради: стилізовану квітку цибульку, яка нагадує цибулину в розрізі, будуюмо з мазків попарно, починаючи із середини квітки. Кожна наступна зовнішня пара пелюсток по довжині збільшується і сходиться в один пучок.

Заняття 8

Тема. Козацька ложка.

Мета: вчити дітей створювати композицію на заданій площині з квіткою-цибулькою. Закріпити вміння поєднувати в композиції різні рослинні елементи листя, бутони, пітушіння. Розвивати окомір, почуття кольору. Виховувати інтерес до народного мистецтва.

Матеріали: фарби, палітра, пензлі (білячий та кошачий), серветки, банки з водою.

Методичні поради: визначаємо елементи композиції: квітка-цибулька, листя, бутони, пітушіння. Спочатку малюємо квітку-цибульку, бутони, листя. Композицію оздоблюємо пітушінням.

Заняття 9

Тема. Зимова композиція.

Мета: вчити дітей створювати композицію у квадраті. Закріпити прийоми малювання петриківського розпису подовженим мазком пальця та пензля. Виховувати інтерес до декоративного мистецтва, любов до навколишньої природи.

Матеріал: гуаш блакитного і синього кольорів, пензлик.

Методичні поради: розглядаємо візерунок на зимовому віконці, встановлюємо схожість з елементами петриківського розпису. Малюємо квіти та бутони подовженим мазком пальця. Композицію оздоблюємо листям та пітушінням.

Заняття 10

Тема. Квітка-волошка.

Мета: ознайомити дітей зі степовою квіткою-волошкою. Закріпити вміння поєднувати прийоми петриківського розпису: відтиск, подовжений мазок пензля. Розвивати почуття симетрії, творчість. Виховувати любов до рідної природи.

Матеріали: фарби, палітра, пензлі (білячий та кошачий), серветки, банки з водою.

Методичні поради: діти розглядають будову квітки-волошки, яка росте у полі, житі, пшениці. Подовженими мазками пензля малюємо нижній шар пелюсток волошки, протягуючи пензлик до середини чашечки квітки, робимо легкий натиск і миттєво відриваємо пензлик від паперу.

Всі мазки зводимо у пучок. Другий шар пелюсток промальовуємо пензлем від чашечки коротшими мазками. Від "чашечки" вниз проводимо лінію стебла, на стеблі – листя.

Заняття 11

Тема. Степова ромашка.

Мета: ознайомити дітей зі степовою ромашкою. Закріпити вміння малювати мазки, зводячи їх до середини. Розвивати почуття симетрії та ритму, творчість. Виховувати інтерес до декоративного мистецтва.

Матеріали: фарби, палітра, пензлі (білячий та кошачий), серветки, банки з водою.

Методичні поради: мазками пальця малюємо пелюстки ромашки, заповнюючи весь круг; домальовуємо стебло, листя, бутони, пітушіння.

Заняття 12

Тема. Букет зі степових квітів.

Мета: вчити дітей створювати букет зі степових квітів-волошок і ромашок. Закріпити вміння розміщувати елементи візерунка відносно охайність стебла. Виховувати культуру чуття кольорових поєднань, самостійність,

Матеріали: фарби, палітра, пензлі (білячий та кошачий), серветки, банки з водою.

Методичні поради: визначаємо елементи композиції букета. Спочатку малюємо квіти, потім листя. Композицію оздоблюємо пітушінням.

Заняття 13

Тема. Соловейко.

Мета: вчити дітей прикрашати соловейка на заданому шаблоні знайомими прийомами петриківського розпису. Розвивати творчість. Виховувати охайність, любов до рідного краю.

Матеріали: фарби, палітра, пензлі (білячий та кошачий), серветки, банки з водою.

Методичні поради: знайомими прийомами петриківського розпису розмальовуємо шаблон соловейка.

Заняття 14

Тема. Соловейко щebetав.

Мета: вчити дітей складати композицію із соловейком на заданому шаблоні знайомими прийомами малювання. Розвивати творчість. Виховувати охайність, любов до рідного краю.

Матеріали: фарби, палітра, пензлі (білячий та кошачий), серветки, банки з водою.

Методичні поради: знайомими прийомами петриківського розпису домальовуємо соловейка. Композицію оздоблюємо квітами, бутонами, листям, пітушінням.

Заняття 15

Тема. Півник.

Мета: вчити дітей прикрашати петриківського півника на заданому шаблоні знайомими прийомами малювання. Розвивати творчість. Виховувати охайність, любов до рідного краю.

Матеріали: фарби, палітра, пензлі (білячий та кошачий), серветки, банки з водою.

Методичні поради: розмальовуємо півника знайомими прийомами петриківського розпису: спочатку тулуб, потім голову і хвіст.

Заняття 16

Тема. Панно з півником.

Мета: вчити дітей створювати композицію з петриківським півником. Закріпити вміння розміщувати елементи візерунка на всьому аркуші. Виховувати культуру чуття кольорових поєднань, самостійність, охайність.

Матеріали: фарби, палітра, пензлі (білячий та кошачий), серветки, банки з водою.

Методичні поради: визначаємо елементи композиції. Спочатку оздоблюємо півника, потім композицію прикрашаємо квітами, листям, пітушінням.

Заняття 17

Тема. Зозуля.

Мета: вчити дітей на заданому шаблоні прикрашати зозулю знайомими прийомами петриківського розпису. Розвивати естетичний смак. Виховувати любов до рідного краю.

Матеріали: фарби, палітра, пензлі (білячий та кошачий), серветки, банки з водою.

Методичні поради: знайомими прийомами петриківського розпису розмальовуємо зозулю: спочатку тулуб, потім голову і хвіст.

Заняття 18

Тема. У лісі закувала зозуля.

Мета: вчити дітей створювати композицію з петриківською зозулею. Закріпити вміння розміщувати елементи візерунка на всьому аркуші. Виховувати культуру чуття кольорових поєднань, самостійність, охайність.

Матеріали: фарби, палітра, пензлі (білячий та кошачий), серветки, банки з водою.

Методичні поради: визначаємо елементи композиції. Спочатку оздоблюємо зозулю. Композицію прикрашаємо квітами, листям, пітушінням.

Заняття 19

Тема. Казковий птах.

Мета: вчити дітей на заданому шаблоні розмальовувати казкового птаха знайомими прийомами малювання. Розвивати творчість. Виховувати охайність, любов до рідного краю.

Матеріали: фарби, палітра, пензлі (білячий та кошачий), серветки, банки з водою.

Методичні поради: знайомими прийомами петриківського розпису розмальовуємо казкового птаха: спочатку тулуб, потім голову і хвіст.

Заняття 20

Тема. Композиція з казковим птахом.

Мета: вчити дітей складати на заданому шаблоні композицію з казковим птахом знайомими прийомами малювання. Розвивати творчість. Виховувати охайність, любов до рідного краю.

Матеріали: фарби, палітра, пензлі (білячий та кошачий), серветки, банки з водою.

Методичні поради: знайомими прийомами петриківського розпису розмальовуємо казкового птаха. Композицію оздоблюємо квітами, бутонами, листям, пітушінням.

Висновки

Метою проведення дослідницької роботи було виявлення рівня вихованості патріотизму у дітей 6 р. ж. в процесі декоративного малювання. Щоб з'ясувати дану проблему, було поставлено ряд завдань, відповідно до яких проводилася робота з дітьми.

Для більш ґрунтовного вивчення і пояснення даної проблеми було переглянуто і використано твори відомих вчених і дослідників з психології, дошкільної педагогіки та методики навчання образотворчої діяльності дітей дошкільного віку.

Декоративне малювання не тільки засіб естетичного виховання дитини, а й засіб формування моральних якостей особистості, патріотичних почуттів та творчого розвитку. Повноцінне сприйняття дитиною творів декоративно-прикладного мистецтва можливе лише в тому випадку, якщо вона розуміє, про що мистецтво “розповідає”. Творчість – складний процес, який вимагає від людини уваги, пам'яті, розвиненого мислення, різноманітних знань. Необхідно ознайомити дитину з різновидами і особливостями декоративно-прикладного мистецтва України, усвідомлено акцентувати її увагу на засобах зображувальної виразності, розрізняти твори за жанром, характером. Тематика занять дає змогу вдосконалити навички дітей для самостійного складання композицій: «Осінь крокує, листя малює», «Орнамент з листя на смужці», «Гроно винограду», «Гілка Винограду», «Петриківська тарілка», «Малювання бутонів», «Квітка-цибулька», «Козацька ложка», «Казковий птах» тощо. Результатом цих занять є певний рівень прояву патріотичних почуттів та сформованість у дітей умінь і навичок самостійно створювати композиційні рішення з елементів декоративного розпису. Система занять з декоративного малювання, що використовувалися в роботі з дошкільниками, впливає на дитину комплексно, викликають в неї зорову, слухову, і образотворчу активність, тим самим розвиваючи естетичне сприйняття в цілому.

ПАМ'ЯТКА ВИХОВАТЕЛЯМ

щодо організації декоративного малювання в старшій групі

Правила малювання фарбою

1. Кисть потрібно тримати між трьома пальцями (великим і середнім, притримуючи зверху вказівним), за залізним наконечником, не сильно стискаючи пальцями.
2. При малюванні різних ліній кисть треба вести по ворсу, тому рука з пензлем рухається попереду лінії.
3. При малюванні широких ліній потрібно спиратися на весь ворс пензля, паличку тримати похило до паперу.
4. Щоб малювати тонку лінію, кисть потрібно тримати паличкою вгору і торкатися паперу тільки кінцем пензля.
5. При зафарбовуванні малюнків пензлем лінії потрібно накладати поруч, вести їх в одному напрямку і тільки в одну сторону, кожен раз починаючи рух згори або зліва (а не туди - назад, як олівцем).
6. Кожну лінію при малюванні і при зафарбовуванні потрібно проводити тільки один раз.
7. Вести лінії потрібно відразу, не зупиняючись.

Правила малювання олівцем

1. Олівець треба тримати трьома пальцями (великим і середнім, притримуючи зверху вказівним), сильно не стискаючи, не близько до відточеному кінця.
2. Коли малюєш лінію зверху вниз, рука з олівцем йде збоку лінії, а коли малюєш лінію зліва направо, рука – внизу лінії. Так вести руку потрібно для того, щоб бачити, як малюєш, тоді вийде пряма лінія.
3. Лінію потрібно малювати відразу, не зупиняючись, не віднімаючи олівця від паперу, інакше вона може бути нерівною. Не треба проводити одну лінію декілька разів.
4. Предмети прямокутної і квадратної форми потрібно малювати з зупинками на кутах, щоб можна було подумати, як малювати далі.

5. Предмети круглої форми треба малювати одним рухом руки туди – назад.

6. Зафарбовувати малюнок олівцем потрібно невідривним рухом руки туди – назад.

7. При зафарбовуванні малюнка штрихи треба накладати в одному напрямку: зверху вниз, зліва направо, або по косій.

8. При зафарбовуванні малюнка не можна заходити за контур намальованого предмета.

9. Зафарбовувати малюнок без просвітів.

10. Зафарбовуючи малюнок, потрібно рівномірно натискати на олівець: сильніше натискати, якщо хочеш зафарбувати яскравіше, і слабо натиснути, якщо треба зафарбувати світлішою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акімова Ю. Коріння національної пам'яті. *Обруч*. 2007. №2. С. 21–23.
2. Аксьонова О.П. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» (нова редакція). У 2 ч. Ч. II від трьох до шести (семи) років / О. П. Аксьонова, А.М. Аніщук, Л.В. Артемова та ін.. Київ: ТОВ «МЦФР-Україна», 2014. 452с.
3. Антонєць М.Я. Проблеми формування національної свідомості. *Рідна школа*. 1991. № 2. С. 5–9.
4. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція від 12.01.2021). URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-bazovogo-komponenta-doshkilnoyi-osviti> (дата звернення: 12.03.2022).
5. Бєх І.Д. Виховання особистості. Кн. 2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади. Київ: Либідь, 2003. 344 с.
6. Белєнька Г. В., Белкіна Е. В. Дитина: Програма виховання і навчання дітей від двох до семи років. 3-тє вид., доопр. та доп. Київ: ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. 492с.
7. Бичек Л.М. Моя Батьківщина – Україна. *Розкажіть онуку*. 2005. № 13. С. 52 – 54.
8. Білодідова І. К. Словник української мови: в 11 т. Київ: Наукова думка, 1980.
9. Богуш А. М., Лисенко Н. В. Українське народознавство в дошкільному закладі: навч. посіб. для студ. вищ. пед. навч. закл. Київ: Вища школа, 2002. 407с.
10. Ваксман Л. Рідний край. *Розкажіть онуку*. 2008. №6. С.29-36.
11. Вишневецький О. Громадянське виховання: благо чи небезпека? *Освіта*. 2000. № 44. С. 3–5.
12. Воропай О. Звичаї нашого народу: [Етнографічний нарис]. Мюнхен: Українське видавництво, 1958. 309 с.

13. Гавриш Н., Крутій К. Національно-патріотичне виховання у ситуації соціального неспокою: змінюємо підходи. *Дошкільне виховання*. 2015. №8. С. 2–7.
14. Газіна І.О. Формування в дошкільників першооснов національної самосвідомості (психолого-педагогічні особливості). *Педагогіка*. 2005. №1. С. 8–10.
15. Гасанов З.Т. Цілі, завдання та принципи патріотичного виховання. *Педагогіка*. 2005. № 6. С. 59 – 63.
16. Гонський В. Патріотизм як основа сучасного виховання та ідеології держави: студії виховання. *Рідна школа*. 2011. № 2. С. 9–14.
17. Гончаренко А. Створюймо краєзнавчі програми. *Дошкільне виховання*. 2016. № 5. С. 6–7.
18. Давидова О.І. Етнопедагогічний підхід у роботі дитячих садків. *Дитячий садок. Управління*. 2003. №19 (67). С. 10.
19. Дронова О. Розвиток у дошкільників цілісного ставлення до рідного міста засобами мистецтва архітектури. *Дошкільна освіта*. 2010. №1. С. 43
20. Дронова О.О. Розвиток творчості дошкільників у декоративному малюванні. Київ:РМК,1992.112с.
21. Ждан В.П. Заняття з художньої творчості дошкільника. Альбом. Київ: Рад. школа, 1988.
22. Жирнова Л. Ми діти твої, рідна земле. *Розкажіть онуку*. 2008. №8. С.64-65.
23. Інструктивно-методичні рекомендації «Про організацію національно-патріотичного виховання у дошкільних навчальних закладах» (додаток до листа МОН від 25 липня 2016 р. №1/9-396). *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2016. №8. С. 52-57.
24. Калуська Л.В. Виховний вплив народних ремесел на формування особистості старшого дошкільника. *Проблеми освіти*. Вип. 7.1997. С.8-11.

25. Калуська Л. Виховання патріотизму у старших дошкільнят. *Палітра педагога*. 2006. №4. С. 7 – 13.
26. Каплуновська О. Україна – моя Батьківщина. Парціальна програма національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку. Тернопіль: Мандрівець, 2016. 72 с.
27. Карабаєва І. Виховання має бути народним. *Дошкільне виховання*. 2011. №8. С. 14 – 16.
28. Кишинська А. Щоб країна пишалася нами. Формування основ патріотизму в дошкільнят. *Дошкільне виховання*. 2017. №8. С. 2 – 6.
29. Конвенція про права дитини. Київ: Столиця, 1997. 31 с.
30. Кононко О.Л. Стратегічна мета виховання життєва компетентність дитини. *Дошкільне виховання*. 1999. № 5. С. 3–6.
31. Кононко О.Л. Душевність, людяність, щирість. *Дошкільне виховання*. 1999. №2. С. 8–9.
32. Корякіна І.В., Гордій Н.М. Дошкільникам про історію рідного міста Глухова. Глухів. 2015. 257 с.
33. Костюк Г. С., Проколієнко М. Л. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Київ: Рад. шк., 1989. 251 с.
34. Котляр В. Основи образотворчого мистецтва і методика художнього виховання дітей: навч. посібник. Київ: Кондор, 2006. 222 с.
35. Кара-Васильєва Т. Декоративне мистецтво України ХХ століття. «У пошуках великого стилю». Київ, 2005. 175 с.
36. Кремень В.Г. Веління часу: плекати національну гордість у дітей. *Педагогічна газета*. 1998. № 7. С. 1-4 .
37. Кузьмук Л. Плекаємо патріотів. Досвід організації роботи з педагогами та батьками. *Дошкільне виховання*. 2018. №8. С. 14-16. 12.
38. Лавриненко Н. Етнопедагогіка. *Дошкільне виховання*. 2006. № 12. С. 111 – 119.

39. Лещенко О.М. Патріотичне виховання дітей дошкільного віку. *Дошкільне виховання*. 2013. №9. С. 12–16.
40. Лижник О.М. Національно-патріотичне виховання дітей дошкільного віку. *Хмельницький дошкільний навчальний заклад*. 2016. №15. 132 с.
41. Лохвицька Л., Макаренко С. Правову культуру – старшим дошкільнятам. *Дошкільне виховання*. 2006. №6. С.12-13.
42. Любарова В. Музейна педагогіка: можливості і перспективи. *Дошкільне виховання*. 2009. №5. С. 2–4.
43. Макаренко О.П. Народознавство в дошкільному закладі: Методичні рекомендації для вихователів. Тернопіль, 1992. 143 с.
44. Матвієнко С. І. Специфіка патріотичного виховання у дошкільному дитинстві. Соціально-моральний розвиток і виховання дітей дошкільного віку: кол. моногр. за заг. кер.О.Л. Кононко. Ніжин: НДУ. М. Гоголя, 2020. С. 169-198.
45. Матвієнко П. І. Живодайні джерела патріотизму. *Обдарована дитина*. 2000. № 1 (27). С. 22–26.
46. Машовець М.А. Національно-патріотичне виховання дітей дошкільного віку в сучасних умовах розвитку суспільства. *Вісник Інституту розвитку дитини : зб. наук*. 2009. Вип. 5. С .125–130.
47. Міщенко Н. Який же проросте патріотизм? *Рідна школа*. 2009. №1. С.1 – 8.
48. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка: навчальний посібник. Київ, 2007. 656 с.
49. Осадча В. Україна – рідний край, про це завжди пам'ятай. *Розкажіть онуку*. 2008. №8. С.60-63.
50. Парамонова Л. А. Виховання і навчання дітей шостого року життя. Київ, 1987. 160 с.
51. Петков С., Коломоєць С., Притула О. Патріотичне виховання: теорія і практика. Київ: Професіонал, 2020. 224 с.

52. Повалій Л. Патріотичні традиції родинного виховання. Київ, 1999. С. 66-68.
53. Поніманська Т. Виховання людяності: програмні вимоги. *Дошкільне виховання*. 2008. № 5. С. 7.
54. Патріотичне виховання в ДНЗ. [Уклад. Кривоніс М. Л., Дроботій О. Л.]. Харків: Вид-во «Ранок», 2017. 192 с.
55. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка. Київ: Академвидав, 2013. 464 с.
56. Седова Н. Пізнай вітчизну у собі: громадянське виховання. *Дошкільне виховання*. 2003. №4. С. 8 – 9.
57. Сидоренко Г., Карачун В., Сосенкова В. Формування ціннісного ставлення до рідної домівки у дітей старшого дошкільного віку. *Вихователь–методист дошкільного закладу*. 2012. №12. С. 28 – 36.
58. Скиданова Л.Я., Сірченко Л.І. Декоративне малювання та аплікація в дитячому садку. Київ: Рад. школа.,1981. 332 с.
59. Стельмахович М. Українська родинна етнопедагогіка – наука про взаємини батьків і дітей. Родинні взаємини і проблеми виховання дітей. / Збірник наукових статей. Івано-Франківськ, 1995. 48 с.
60. Сухомлинський В. О. Народження громадянина. Вибр. Твори в 5-ти т. Київ: Рад. школа, 1997. Т. 3. 670 с.
61. Сухомлинська О.В. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності. *Дошкільне виховання*. 2003. №2. С. 3–8.
62. Ушинський К.Д. Питання виховання і навчання в початковій школі. Київ: Слово. Т. 2. С. 271
63. Федорова С. Етнокультурна компетентність педагога. *Дошкільна освіта*. 2002. № 20. С. 12 – 15.
64. Харламова О.Л., Кравченко Т.В. Виховання у дітей в сім'ї патріотизму як життєвої цінності. Виховання патріотизму у дітей та молоді в

сучасних соціально-економічних умовах: Матер. звітної наук.-практич. конф. Київ, 1999. С. 34 – 37.

65. Шик Л.А. Скарбничка народної мудрості. Харків: Основа, 2011. 341 с.

66. Якубенко В. Від народознавства – до свідомого патріотизму. *Дошкільне виховання*. 2002. №8. С. 12-13.

ДЕРЖАВНІ СИМВОЛИ УКРАЇНИ

МАЛИЙ ДЕРЖАВНИЙ
ГЕРБ УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНИЙ ГІМН
УКРАЇНИ

Ще не омерла України ні слава, ні воля.
Ще нам, браття українці, усміхнеться доля.
Згинуть наші вороженьки, як роса на сонці,
Запануєм і ми, браття, у своїй сторонці.
Душу й тіло ми положим за нашу свободу,
І покажем, що ми, браття, козацького роду.

Павло Чубинський
(музика - М.Вербицький)

ДЕРЖАВНИЙ ПРАПОР
УКРАЇНИ

Послухай, як струмок дзвенить,
Як гомонить ліщина.
З тобою всюди, кожну мить
Говорить Україна.

Послухай, як трава росте,
Напоєна дощами,
І як веде розмову степ
З тобою колосками.

Послухай, як вода шумить –
Дніпро до моря лине, -
З тобою всюди, кожну мить
Говорить Україна.

П. Осадчук

**Конспекти занять з національно-патріотичного виховання
дітей старшого дошкільного віку**

Моя країна - Україна

Інтегроване заняття «Жива народна мова»

Мета: продовжувати ознайомлювати з малими фольклорними жанрами; розвивати фонематичний слух, артикуляційний апарат; виховувати любов до українського фольклору.

Вправа на включення. Вихователь звертає увагу дітей на багатство українського фольклору, зокрема на образні вислови.

Дидактична вправа «Знайди картинку». Вихователь виставляє ілюстрації із зображенням різних дій дітей, а відтак промовляє потішки, примовки. Діти мають знайти відповідну картинку: «Уже сонце котиться - нам додому хочеться», «Цить, не плач! Дасть мати калач», «Благодареники за вареники!», «Годі спати, годі спати. Вже давно пора вставати», «Така щодня із ним морока, бо це хлопчисько — лежебока», «Ластівка день починає, а соловей кінчає» тощо.

Гра-драматизація «Уяви ситуацію». Вихователь пропонує дітям інсценізувати ситуації, в яких влучними були б такі примовки: «Кап, кап, кап з очей сльозинки, вже сльозинок тих ріка. А ти часом не така?», «Добрий борщик, та малий горщик».

Дидактична вправа «Загадки». На столі лежать предмети-відповіді та картки-відповіді на загадки. Вихователь аналізує загадку разом із дітьми, допомагає їм міркувати. Картку-відповідь забирає той, хто першим відгадає загадку.

Гра «Подояночка». Діти пригадують лічилки та обирають подояночку.

Малювання за допомогою трафарету «Горобчик». Діти різними способами штрихують деталі малюнка. А відтак збирають горобчиків у велику зграю.

Моя країна - Україна

Інтегроване заняття «А я у гай ходила»

Мета: розширювати та поглиблювати знання про ліс, рослини та їх значення в житті людей; розвивати полісенсорні зв'язки; активізувати увагу, пам'ять, монологічне мовлення; виховувати любов до природи, бережне ставлення до неї, а також упевненість у своїх силах.

Вправа на включення. Вихователь повідомляє, що сьогодні до дітей на заняття завітає сонечко, та пропонує пограти з ним.

Гімнастика для очей.

Читання вірша, обговорення значення слова «гай»:

Україна, рідний край,
Поле, річка, зелен гай.
Любо стежкою іти,
Тут живемо я і ти.

Ознайомлення з віршем Павла Тичини «А я у гай ходила».

Словникова робота: пояснення слів «зозуля», «дрімав», «злякала».

Вивчення вірша.

Пальчикова гімнастика «Цей ось пальчик спочивав».

Художньо-продуктивна діяльність «Зелен гай». Вихователь пропонує прикрасити гай квітами, показує дітям і разом з ними обстежує ромашку, уточнює, що діти знають про цю квітку. Самостійне виготовлення квітів дітьми.

Розмова про лікувальні властивості ромашки, користь цієї квітки. Вихователь пропонує дітям сплести з виготовлених квітів вінок чи скласти їх у красивий букет.

Вправа на релаксацію «Слухаймо пісню квітів».

Моя країна - Україна

Інтегроване заняття «Подвір'я бабусі Одарки»

Мета: продовжувати ознайомлювати з національними обрядами, традиціями; закріплювати назви предметів побуту, свійських тварин та їх дитинчат, уміння розрізняти та називати елементи національного одягу; виховувати повагу до історії рідного краю, його символіки, формувати патріотичні почуття.

Вправа на включення. Вихователь пропонує здійснити подорож у минуле: поглянути, який вигляд у давнину мало сільське подвір'я. А допоможуть у цьому Пізнайко та матеріали з його журналів.

Моделювання сільського подвір'я. На макеті діти розміщують фігурки господарки - бабусі Одарки - та її доньки.

Дидактична гра «Чарівна скринька». У скрині - творчі вироби (тварини, рослини, речі тощо), виготовлені дітьми. Кожна дитина по черзі бере зі скриньки свій виріб і розповідає про нього, не називаючи, або загадує загадку. Решта відгадують, про що йдеться, та розміщують його на макеті подвір'я.

Читання казки Василя Сухомлинського «Для чого півневі гребінець?».

Відгадування загадок про корову, соняшник тощо.

Розповідь вихователя про криницю.

Бесіда про особливості національного українського одягу.

Розповідь вихователя про віночок.

Дидактична гра «Упізнай квіти» (визнач, які квіти у віночку).

Гра-хоровод «Чий вінок найкращий?».

Ліплення «Прикрашаємо подвір'я». Діти виліплюють додаткові елементи для подвір'я з плас-тиліну.

Читання вірша про Україну.

Моя країна - Україна

Інтегроване заняття «Петриківський розпис»

Мета: продовжувати розвивати естетичне сприймання за допомогою художнього слова, музики, декоративного малювання; закріплювати та уточнювати знання про петриківський розпис; розвивати композиційні вміння, окомір; виховувати любов і повагу до української мови, народних традицій.

Вправа на включення. Вихователь читає вірш про калину, розповідає про її застосування, значення в житті людей: «Раніше калина росла у кожному дворі. На ній вили свої гнізда солов'ї. Щойно забілюють її квіти, дівчата ними прикрашали волосся, вивішували грона калини під дахом домівки. Не було ліпших ліків, ніж калиновий чай. Свіжі ягоди з медом вживали для лікування кашлю та захворювань серця. Соком ягід очищали обличчя». Педагог пропонує дітям заспівати пісню про калину, згадати прислів'я, приказки, образні вислови про цю рослину.

Бесіда «Гончарство»: як виготовляють глиняний посуд, якими кольорами розмальовують і чому.

Сюжетно-рольова гра «Ярмарка». Діти-продавці мають заохотити дітей-покупців придбати гончарні вироби: васильківські глечики, горщики; опішнянські куманці, кухлики; косівські барильця, макітри; петриківські тарілочки.

Гра «Розбився горщик».

Інсценізація пісні «Ой, там на горі...».

Малювання «Розмальовуємо посуд». Вихователь пропонує дітям допомогти одному майстру, який привіз із Петриківки на ярмарку посуд, але дощ змив із нього яскраві розписи. Діти мають розмалювати посуд у техніці петриківського розпису. Самостійна робота під супровід української народної музики.

Моя країна - Україна

Інтегроване заняття «Родовід, сім'я»

Мета: уточнювати уявлення про поняття «сім'я», «рід», «родовід»; ознайомлювати з українськими іменами та їх значенням; стимулювати інтерес до історії своєї країни та виховувати любов до сім'ї, членів родини.

Вступна бесіда. Вихователь пояснює дітям правила дидактичної гри «Таємниці старого кургану», уточнює значення слів «курган», «розкопки», «археологи».

Дидактична гра «Таємниці старого кургану». Діти утворюють два загони вчених-археологів і йдуть по лабіринту, виконуючи завдання. Спочатку гравці мають із черепків скласти макітру і глечик - старовинний посуд. А відтак скласти зі слів прислів'я: «Який козак, така й слава», «Козацькому роду нема переводу» тощо.

Розповідь вихователя про Батьківщину. Батьківщина - це батьківський поріг, розквітла калина під вікном, рідна мова, мамина любов, батькове слово і сильні плечі. Кожен з нас розуміє поняття «Батьківщина» по-своєму. Але всі ми поєднуємо його зі своєю сім'єю і рідними.

Читання вірша Лесі Пилип'юк «Журавлик».

Обговорення прислів'їв про Батьківщину, родину, батьків.

Відгадування загадок.

Розмова про ім'я.

Читання вірша Алли Свашенко «Допитлива дів-чинка наша Наталка».

Діти мають назвати свої імена і пояснити їх значення.

Інсценізація вірша Платона Воронька «Оленка маленька».

Робота з родовим деревом. Діти готують «листочки» для заповнення дерева по материній гілці.

Моя країна - Україна

Інтегроване заняття «Місто, в якому живуть діти»

Мета: формувати знання про рідне місто, закладати основи соціальної компетентності; розвивати комунікативні здібності, адекватність мовленнєвих висловлювань, логічне й доказове мислення.

Вправа на включення. Що таке адреса? Яка ваша адреса? У якому місті ми з вами живемо? Чому воно так називається?

Мовленнєва вправа «Рідне місто» (склади розповідь про рідне місто). Вихователь починає розповідь, а діти доповнюють її.

Обговорення «Що б ви змінили в нашому місті?».

Дидактична вправа «Професії». Діти розглядають ілюстрації із зображенням професій, а відтак обирають, представники яких професій працюють у їхньому місті.

Дидактична гра «Україна». Діти викладають за допомогою мотузки карту України і відгадують загадку про Україну. А відтак вони складають слова «Україна» та «українці» за допомогою кубиків Зайцева.

Робота з картою України. Діти тримають у руках картки з назвами міст України. Потрібно знайти ці міста на карті та накрити їх відповідною картою-назвою. Рідне місто діти накривають зображенням герба.

Фізкультхвилинка «Ми - одна сім'я» (у колі).

В нашій групі ми сім'я. Раз, два, три. *(Плескаємо в долоні.)*

Ми, і ви, і ти, і я. *(Вказуємо на себе і на товариша.)*

Раз, два, три. *(Плескаємо в долоні.)*

Усміхнись тому, хто поряд. Ми - одна сім'я. *(Повторюємо спочатку, замінюючи слово «усміхнись» на «подружись», «обніми» тощо.)*

«Улюблені місця мого міста». Обговорення малюнків.

Список дітей ЕГ та КГ

№	Діти ЕГ		Діти КГ
1	Кіра А.	1	Мілана А.
2	Антон Б.	2.	Денис Б.
3	Настя Б.	3.	Юля В.
4	Юра Б.	4	Єгор Г.
5.	Світлана В.	5	Ріта Г.
6	Микола Г.	6.	Майя Д.
7	Анна Д.	7	Віра Ж.
8	Наташа З.	8	Сергій З.
9	Ігор Ж.	9	Максим І.
10	Андрій К.	10	Емілія К.
11	Богдан К.	11	Уляна К.
12.	Святослав Л.	12	Олександр Л.
13	Олександр Л.	13	Наташа Л.
14	Євгенія М.	14	Поліна М.
15	Люда М.	15	Раїса М.
16	Тетяна Н.	16	Марина Н.
17	Ольга П.	17	Максим П.
18	Поліна С.	18	Артем Р.
19	Адель Р.	19	Міша Р.
20	Владислав Я.	20	Вова Т.

Методичні рекомендації з декоративного малювання в старшій групі**В старшій групі.**

1. Продовжувати знайомити дітей з доступними творами декоративного мистецтва.
2. Удосконалювати знайомі та вчити новим прийомам декоративного малювання.

3. Розрізняти і використовувати в декоративному малюванні різні кольори: червоний, оранжевий, жовтий, зелений, синій, фіолетовий, коричневий, чорний, білий; відтінки: блакитний, сірий, сіро-блакитний, рожевий, темно-світло-зелений.

4. Навчати малювати візерунки на різних геометричних формах, по різному заповнювати цю форму (у смужці, квадраті, шестикутнику, розеті, крузі), розташовувати візерунок на площинних предметах.

5. Ознайомити з деякими характерними закономірностями побудови візерунка (відповідність візерунка формі паперу, ритмічність, розташування окремих ритмічних одиниць на однакоій відстані: якщо середина заповнена великими елементами, то краї дрібними і навпаки; кольори що зустрічаються посередині візерунка, повинні повторюватись і по кутах).

6. Розвивати естетичне сприймання, самостійність, творчість у декоративному малюванні.

Прийоми декорування: прямі, вихлясті, ламані, обвідні лінії різної ширини, дуги, круги, крапки.

На формах: смуга, квадрат, багатокутник, розет, круг.

Мазки: подвійні, потрійні, різної величини (складати пано, фриз з окремих візерунків, створювати колективно декоративні композиції).

Що декорують: розпис українського рушника, вишиті серветки, скатертина, вишита сорочка. (Керамічні іграшки: свинка, коник, півник, олень. Посуд: тарілка, куманець, барило, глечик, горщик, кухоль).

Українські писанки. Різьблені скрині. Тарелі.

Способи роботи з пензлем:

1. Кінцем кисті;
2. Всім ворсом;
3. Поступовим переходом від малювання кінцем до малювання всім ворсом;
4. Прикладання;
5. Примакування;

6. Гладдю;
7. Нетрадиційні;
8. Тичок.

ГУРТОК ДЕКОРАТИВНОГО МАЛЮВАННЯ «ПЕТРИКІВСЬКИЙ ДИВОГРАЙ»

У гармонійному розвитку дитини велику роль відіграє мистецтво, зокрема декоративно-прикладне, яке знайомить дошкільнят з культурою українського народу, його звичаями та багатими традиціями. Даний матеріал передбачає знайомство дітей з технікою петриківського розпису, з історією його виникнення.

Мета навчання петриківського розпису - долучити дітей до чарівного світу народного мистецтва, навчити прийомів виконання декоративних елементів та основ композиції; збагатити уявлення дітей про симетрію, ритм, колорит; розвивати естетичний смак, спонукати до творчого зростання та самовираження; формувати естетичне ставлення до природи, праці та життя; розвивати образне сприймання світу, логічне мислення, просторове уявлення; виявити індивідуальні нахили дітей, прилучити їх до мистецтва і

художньої творчої праці, формування умінь та навичок декоративного малювання за мотивами петриківського розпису.

Під час навчання петриківського розпису діти набувають знань, розширюють світогляд; у них формуються пізнавальні, емоційні, волевільні психічні процеси, розвиваються операції логічного мислення - аналіз, порівняння, узагальнення, збагачується мова. Діти засвоюють кольори, набувають уміння розташовувати елементи візерунка на площині й формі, що сприяє сенсорному розвитку.

Джерелом матеріалу для петриківського розпису є навколишня природа та твори петриківських майстрів.

**Вусики хвилясті,
Тендітні завитки
І соняхи жовтасті,
Жоржини, колоски,
Їх із теплом малюють
І радість нам дарують
Петриківочки майстри.**

Щоб освітити декоративний розпис могли діти різного віку, слід враховувати їхні вікові психологічні особливості, рівень їх зображувальних і технічних навичок.

Будь-який витвір мистецтва петриківського розпису починається зі створення ескізу (шаблону), який за допомогою фарби перетворюється на чарівну, різнобарвну композицію.

Народні майстри виконували розпис саморобними пензлями з котячої шерсті, а до фарби додавали яєчний жовток. Такою фарбою легко малювати, і вона гарно блищатиме. Називається така технологія розпису яєчна темпера.

Для опанування техніки петриківського розпису необхідно оволодіти основними типами мазка, традиційна назва яких: «зернятко», «кривеньке зернятко», «гребінчик», «горішок» («цибулька»), «перехідний мазок».

«Зернятко» є основним елементом народного петриківського розпису. Його можна виконувати двома способами: набирати на пензлик фарбу, потім:

а) поставити пензлик носиком на папір і м'яко опустити або

б) покласти (прийом «примакування») пензлик на папір і злегка протягнути.

«Кривеньке зернятко» пензлик опускають на папір, роблять легкий поворот і ведуть, поступово підіймаючи. Або проводять носиком тоненьку лінію – вусик і, легко повертаючи вбік, опускають пензлик.

«Гребінчик» - мазок, що починається з потовщення, яке робиться натиском пензля, і закінчується «тоненьким вусиком», що малюють легким дотиком кінчика пензля. Покладені поряд кілька таких мазків нагадують гребінець.

«Горішок» («цибулька») - мазок складається із двох трохи вигнутих і з'єднаних потовщеннями мазків «гребінчик» посередині, можна отримати форму, схожу на лісовий горішок або цибульку.

«Перехідний мазок» на пензлик набирають темну фарбу, верхівкою пензля набирають світлого тону. Роблять мазок і тягнуть вусик. Поступово з'являється темний відтінок, який набирає сили. Зображення стає рельєфнішим, рухливішим.

Крапки малюють за допомогою відтиску пальця, соски, піпетки.

Прийоми петриківського розпису: вільний, подовжений мазок пальцем, відтиск пензлем.

«Кривеньке зернятко» пензлик опускають на папір, роблять легкий поворот і ведуть, поступово підіймаючи. Або проводять носиком тоненьку лінію – вусик і, легко повертаючи вбік, опускають пензлик.

«Гребінчик» - мазок, що починається з потовщення, яке робиться натиском пензля, і закінчується «тоненьким вусиком», що малюють легким дотиком кінчика пензля. Покладені поряд кілька таких мазків нагадують гребінець.

«Горішок» («цибулька») - мазок складається із двох трохи вигнутих і з'єднаних потовщеннями мазків «гребінчик» посередині, можна отримати форму, схожу на лісовий горішок або цибульку.

«Перехідний мазок» на пензлик набирають темну фарбу, верхівкою пензля набирають світлого тону. Роблять мазок і тягнуть вусик. Поступово з'являється темний відтінок, який набирає сили. Зображення стає рельєфнішим, рухливішим.

Крапки малюють за допомогою відтиску пальця, соски, піпетки.

Прийоми петриківського розпису: вільний, подовжений мазок пальцем, відтиск пензлем.

«Кривеньке зернятко» пензлик опускають на папір, роблять легкий поворот і ведуть, поступово підіймаючи. Або проводять носиком тоненьку лінію – вусик і, легко повертаючи вбік, опускають пензлик.

«Гребінчик» - мазок, що починається з потовщення, яке робиться натиском пензля, і закінчується «тоненьким вусиком», що малюють легким дотиком кінчика пензля. Покладені поряд кілька таких мазків нагадують гребінець.

«Горішок» («цибулька») - мазок складається із двох трохи вигнутих і з'єднаних потовщеннями мазків «гребінчик» посередині, можна отримати форму, схожу на лісовий горішок або цибульку.

«Перехідний мазок» на пензлик набирають темну фарбу, верхівкою пензля набирають світлого тону. Роблять мазок і тягнуть вусик. Поступово з'являється темний відтінок, який набирає сили. Зображення стає рельєфнішим, рухливішим.

Крапки малюють за допомогою відтиску пальця, соски, піпетки.

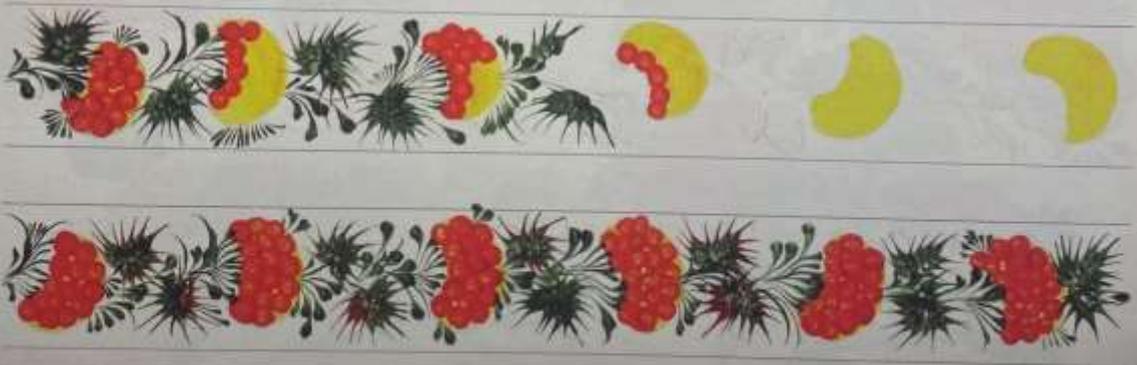

Прості композиції

а) бігунець

б) фриз

Л. П. Зенкевич

**Дидактичні ігри
«Петриківський дивограй».**

Дидактичні ігри та вправи щодо ознайомлення дітей з петриківським розписом.

«Вибери, що більше тобі подобається»

Мета: виявити здатність дитини самостійно виділяти якості та властивості, що надають об'єктові естетичну цінність, виразність художнім образам; виховувати здатність до естетичного судження.

Матеріал: зразки петриківського розпису.

Хід гри: запропонувати дитині обрати з композиції розпису елемент, який сподобався, визначити, що привернуло увагу (колір, форма, величина), розказати який настрій викликає композиція.

«Знайди елемент».

Мета: вчити знаходити елементи за поданим зразком, давати їм характеристику (колір, форма, величина), розвивати зорову пам'ять та естетичну чутливість.

Матеріал до гри: зразки петриківського розпису.

Хід гри: запропонувати дитині знайти на репродукціях елемент, який показує вихователь та пояснити чому саме його відібрав, чим вони схожі між собою і чим відрізняються.

«Прикрась одяг».

Мета: вправляти дітей в прикрашанні одягу готовими елементами, розвивати почуття кольорової єдності; зоровий контроль, розвивати естетичне почуття.

Матеріал: готові елементи петриківського розпису, площинні форми різноманітного одягу, зразки прикрашеного одягу.

Хід гри: на столі лежать готові площинні форми, окремо елементи петриківського розпису. Запропонувати дитині прикрасити ними форму (за зразком або самостійно). Звернути увагу на ритм малюнку.

«Добери пару».

Мета: вчити знаходити однакові візерунки, формувати здібності дітей самостійно виділяти та порівнювати естетичні якості, розвивати зорову та кольорову чутливість.

Матеріал: готові елементи петриківського розпису, які відрізняються величиною, кольором

Хід гри: запропонувати дитині підібрати пару до запропонованих елементів петриківського розпису.

«Що змінилось».

Мета: закріплювати знання дітей про елементи петриківського розпису; вчити помічати зміни у візерунку, вправляти у порівнянні композиційної побудови візерунку, розвивати зорову та образну пам'ять, увагу; виховувати почуття прекрасного.

Матеріал: готові елементи петриківського розпису, площинні форми.

Хід гри: вихователь розкладає на столі

площинні форми з певним візерунком. Далі пропонує дітям заплющити очі і змінює або прибирає якийсь елемент. Діти повинні відгадати, які зміни відбулися в композиції.

«Знайди схожий».

Мета: вчити оцінювати кольорову гаму малюнка (або репродукції картини), вправляти у порівнянні кольорів та їх відтінків; розвивати естетичне сприймання, стійку увагу.

Хід гри: дітям дають картини з репродукціями розпису або зразки розпису і пропонують завдання:

- 1) вибрати малюнки, які схожі за кольоровою гаммою;
- 2) вибрати малюнки, які схожі за кольоровим тлом.

«Створи візерунок».

Мета: вчити дітей створювати візерунок, закріпити знання про елементи петриківського розпису, формувати вміння створювати композицію відповідно форми – основи (коло, чотирикутника, прямокутника тощо), розвивати творчі здібності, виховувати почуття ритму, симетрії.

Матеріал: готові елементи петриківського розпису, площинні форми-основи (коло, чотирикутники, прямокутники, овал тощо).

Хід гри: дітям дають форми та елементи петриківського розпису, пропонують створити композицію, яка відповідає поданій формі.

«Доміно».

Мета: формувати вміння дітей орієнтуватися у елементах розпису, вчити викладати ланцюжок від простого до складного елемента. Виховувати здатність порівнювати. Розвивати естетичний смак.

Матеріал: картки доміно з зображенням елементів розпису.

Хід гри: Дітям роздають по однаковій кількості карток доміно, починає один з учасників, кладучи картку. Наступний учасник кладе картку з такимсамим елементом. Всі гравці ходять по черзі. Гра закінчується, коли у одного з гравців не лишається карток.

«Опис по колу».

Мета: вчити дітей описувати зразки петриківського розпису, називати елементи розповідати про них; розвивати почуття кольору, художній смак.

Матеріал: зразки петриківського розпису, предмети вжитку з розписом.

Хід гри: ведучий обирає один з предметів, або репродукцій з петриківським розписом. Діти стоять у колі. Ведучий називає один з елементів зображених у композиції або особливості, коротко описує його та передає предмет далі. Наступний учасник продовжує опис. З гри вибувають учасники, які не змогли назвати жодного елемента. Гра закінчується, коли залишається одна дитина – переможець.

«Петриківське лото».

Мета: закріпити назви елементів розпису, продовжувати формувати вміння дітей орієнтуватися у них; розвивати увагу, пам'ять.

Матеріал: великі картки з зображенням декількох елементів, маленькі картки з зображенням одного елемента розпису.

Хід гри: дітям роздають великі картки, ведучий називає та показує елементи розпису. Учасник, у якого на великій картці є названий елемент піднімає руку. Перший, хто підняв руку отримує елемент та накриває його у великій картці. Виграє той, хто першим накриє всі елементи великої картки.

«Веселі шнурочки».

Мета: вправляти дітей у вмінні шнурувати об'єкти-основи, розвивати сприймання, увагу, мислення, дрібну моторику пальців рук, виховувати естетичний смак.

Матеріал: основа під шнуровку.

Хід гри: запропонувати дитині зашнурувати об'єкти-основи за власним бажанням.

«Петриківські кубики».

Мета: вправляти дитину у вмінні складати кубики, розвивати сприймання, увагу, мислення, дрібну моторику пальців рук, виховувати естетичний смак.

Матеріал: кубики.

Хід гри: запропонувати дитині скласти кубики за зразком.

«Розрізні картинки».

Мета: вправляти в дітей в складанні розрізних картинок, розвивати сприймання, увагу, мислення, дрібну моторику пальців рук, виховувати естетичний смак.

Матеріал: розрізні картинки

Хід гри: запропонувати дитині скласти розрізну картинку.

"Петриківські візерунки" .

Мета: виховувати інтерес до народно-прикладного мистецтва; познайомити з особливостями Петриківського розпису; учити складати складні квіти

Петриківського орнаменту; учити розрізняти холодні і теплі відтінки візерунка; розвивати почуття композиції, творчі здібності.

У комплект гри входять елементи розпису: квітка "цибулька", бутон, листя.

Варіант гри.

Запропонувати дітям довільно скласти візерунок орнаменту Петриківського розпису.

Варіант гри.

Запропонувати дітям скласти візерунок орнаменту Петриківського розпису із складних кольорів-цибулинок.

Варіант гри.

Запропонувати дітям скласти візерунок орнаменту Петриківського розпису в теплих і холодних тонах.